

Vlaams Instituut voor de Zee vzw
Flanders Marine Institute

UNIVERSITEIT
GENT

Overzicht van het onderzoekslandschap en de wetenschappelijke informatie inzake (marien) zwerfvuil en microplastics in België

Beleidsinformerende nota

19 maart 2021

Nota voorop

Het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) kan op vraag van haar doelgroepen, alsook op eigen initiatief kostenvrij en gericht beleidsrelevante informatie verschaffen. Deze informatie wordt ter beschikking gesteld onder de vorm van beleidsinformerende nota's (BIN).

De inhoud van de beleidsinformerende nota's is gestoeld op de actuele wetenschappelijke inzichten en objectieve informatie, data en gegevens. Het VLIZ steunt hierbij zoveel als mogelijk op de expertise van kust- en zeewetenschappers in het netwerk van mariene onderzoeksgroepen in Vlaanderen/België, en het internationale netwerk.

De beleidsinformerende nota's zijn een reflectie van het neutrale en ongebonden karakter van het VLIZ, en streven naar een maximale vertaling van de basisprincipes van duurzaamheid en een ecosysteemgerichte benadering zoals die onderschreven wordt in het Europese geïntegreerd maritiem beleid en kustzonebeheer.

Meer informatie over de kerntaken, uitgangspunten en randvoorwaarden van het VLIZ: <http://www.vliz.be/nl/missie>

Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), Wandelaarkaai 7, B-8400 Oostende (www.vliz.be)

ADVIESVRAAG

Betreft: Vraag van de Dienst Marien Milieu in het kader van het VLIZ-mandaat in de nationale werkgroep marien zwerfvuil en van OVAM in het kader van het Vlaams Uitvoeringsplan Kunststoffen 2020-2025 om jaarlijks de wetenschappelijke informatie inzake (marien) zwerfvuil en microplastics in België te updaten.

Datum: 19/03/2021

Auteurs:

ir. Lisa Devriese, Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), Lisa.Devriese@vliz.be
Prof. dr. Colin Janssen, Universiteit Gent (UGent), Colin.Janssen@UGent.be

Lectoren:

M.Sc. Hannelore Maelfait, Provincie West-Vlaanderen, Gebiedswerking Kust
dr. Bavo De Witte, Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO)
dr. Eric Stienen, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)
Prof. dr. Erik Toorman, Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven)
Prof. dr. Jo Van Caneghem, Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven)
M.Sc. Jan Haelters, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)
M.Sc. Karien De Cauwer, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)
dr. Marnix Pieters, Agentschap Onroerend Erfgoed
Prof. dr. Jana Asselman, Universiteit Gent (UGent)
dr. Carl Van Colen, Universiteit Gent (UGent)
Prof. dr. Raewyn Town (UAntwerpen)
M.Sc. Piet De Baere, Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM)
M.Sc. Annelies Scholaert, Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM)
M.Sc. Martin Verdievel, Vlaamse Milieumaatschappij (VMM)
M.Sc. Senne Aertbeliën, FOD Leefmilieu, dienst marien milieu
M.Sc. Els Knaeps, VITO
dr. Kristof Tirez, VITO
dr. Lien Loosvelt, De Blauwe Cluster
dr. Gert Everaert, Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)
dr. Hans Pirlet, Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)
Met dank aan Heike Lust, Chilekwa Chisala, en Zohra Bouchti voor hun ondersteuning.

ISBN nummer: 9789464206043

ISSN nummer: 2295-7464

Bron foto cover: Nelle Meyers

Te citeren als:

Devriese, L. I. en Janssen, C. R. (2021). Beleidsinformerende Nota: Overzicht van het onderzoekslandschap en de wetenschappelijke informatie inzake (marien) zwerfvuil en microplastics in België. VLIZ Beleidsinformerende nota's BIN 2021_001. Oostende. 46 pp

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.....	6
1. Inleiding.....	7
Terminologie en afbakening van de thematiek.....	7
Beleidscontext.....	8
2. Aanwezigheid van zwerfvuil.....	10
a. Zwerfvuil in de Noordzee.....	10
Macro-afval.....	10
Microplastic.....	12
b. Zwerfvuil op het strand.....	14
Macro-afval.....	14
Microplastic.....	15
c. Zwerfvuil in rivieren.....	15
Macro-afval.....	15
Microplastic.....	16
d. Herkomst van zwerfvuil en microplastics.....	17
3. Impact van zwerfvuil.....	21
a. Impact op het marien ecosysteem.....	22
Zeevogels.....	22
Zeezoogdieren.....	22
Mariene ongewervelden.....	23
Vissen.....	25
"Veilige" concentraties voor microplastic deeltjes.....	25
b. Impact op het zoetwaterecosysteem.....	26
c. Impact op voedselveiligheid en volksgezondheid.....	27
Microplastics in voedingsmiddelen.....	27
Chemische stoffen en additieven op plastic.....	28
Micro-organismen op plastic.....	29
b. Impact van zwerfvuil op andere gebruikersfuncties.....	31
4. Sanering, remediëring en oplossingen.....	32
a. Macroplastic in het aquatisch ecosysteem.....	32
b. Microplastic in het aquatisch ecosysteem.....	35
Sanering van microplastic.....	35
Microplastics in huishoudelijk afvalwater.....	35
5. Onderzoeklandschap in Vlaanderen.....	36
6. Hiaten in de wetenschappelijke studies & onderzoeksnoden.....	39
Bijlage 1.....	42

Samenvatting

In de context van de nationale werkgroep marien zwerfvuil, gecoördineerd door FOD Leefmilieu (Dienst Marien Milieu) en het Vlaams Uitvoeringsplan Kunststoffen 2020-2025, gecoördineerd door OVAM, werd VLIZ gevraagd om de wetenschappelijke onderbouwing te voorzien voor wat betreft de beschikbare wetenschappelijke studies over (marien) zwerfvuil en microplastics in België. In deze nota wordt de kennis gebiedsgericht¹ gebundeld, en wordt niet dieper ingegaan op het grote aanbod aan wetenschappelijke publicaties die zich richten op internationale aquatische milieus en gebieden. Daarnaast brengt de voorliggende nota het Belgisch (marien) onderzoekslandschap inzake deze thematiek in kaart en wordt ingegaan op de onderzoeksnoden.

In België wordt sinds 2002 onderzoek gedaan naar de aanwezigheid en mogelijke effecten van zwerfvuil aanwezig in de Noordzee en op het strand. Momenteel zijn een 80-tal wetenschappelijke artikels gepubliceerd in internationale peer-reviewed tijdschriften inzake zwerfvuil of microplastics waarvan ten minste één onderzoeker verbonden is aan een Belgische universitaire associatie of wetenschappelijke instelling.

De aanwezigheid van marien zwerfvuil is een mondiaal probleem dat blijft toenemen in alle zeeën en oceanen. Op de zeebodem van het Belgisch deel van de Noordzee worden gemiddeld 126² items per km² aangetroffen. Op de Vlaamse stranden zijn er gemiddeld 137 items zwerfvuil³ per 100 meter vloedlijn aanwezig. Zowel op de zeebodem als op het strand bestaat het overgrote deel (respectievelijk 90 en 80%) van het afval uit plastic. Een kwantificatie van de plastic flux naar zee (via onder meer rivieren en havens) wordt sinds 2020 voor het eerst bestudeerd in Vlaanderen. Het microscopische plastic afval (microplastic) is eveneens abundant aanwezig in het Belgisch deel van de Noordzee (met concentraties tot 330 partikels per kg sediment). Ondertussen zijn de eerste stappen gezet richting routinematige monitoring van microplastics, en worden heel wat inspanningen geleverd om de uitdaging aan te gaan inzake detectie en kwantificatie van de kleinste fractie microplastics en nanoplastics.

De volledige waaier aan effecten van zwerfvuil en micro- en nanoplastics op mariene organismen wordt nog volop onderzocht. Er is wel overvloedig bewijs dat plastic afval, o.a. door verstikking of verstrikking, kan leiden tot de dood van talrijke zeedieren zoals walvissen, zeevogels en zeehonden. Microplastics worden opgenomen door mariene organismen en kunnen (afhankelijk van hoe ze door het organisme worden behandeld) via het zeevoedsel (vis, schaal- en schelpdieren) op ons bord terecht komen. Momenteel bestaan nog geen voedingsnormen voor micro- en nanoplastics. Om de risico's voor de volksgezondheid in te schatten zijn meer wetenschappelijke gegevens noodzakelijk.

De problematiek van zwerfvuil en microplastics in het milieu in België staat de afgelopen jaren hoog op de agenda van de bevoegde overheidsinstanties. De beleidsverklaring van de huidige Minister voor

¹ Hierbij ligt de focus op het Belgisch deel van de Noordzee, de Vlaamse stranden, en het zoetwatermilieu in België.

² Gemiddeld 126 ± 67 afvalitems/km² op de zeebodem van het BNZ (gebruik makend van een boomkor van 4 m voorzien van een net met een maaswijdte in de kuil van 40 mm).

³ Zwerfafval bestaande uit items of delen van voorwerpen die met het blote oog waar te nemen zijn.

de Noordzee vermeldt de nood aan gecoördineerde acties op verschillende terreinen en niveaus om de afvalstroom naar zee aan te pakken ([Van Quickenborne, 2020](#)). Zowel het Vlaams ([OVAM, 2017](#)) als federaal ([De Backer, 2017](#)) actieplan zetten in op maatregelen om marien zwerfvuil te reduceren (incl. preventie). Een deel van de maatregelen uit het Vlaams actieplan krijgt een operationele uitrol binnen het [Vlaams Uitvoeringsplan Kunststoffen 2020-2025](#). Ook in het [Regeerakkoord van de Vlaamse Regering \(2019-2024\)](#) wordt de strijd tegen zwerfvuil opgevoerd. Gezien het maatschappelijk belang van deze problematiek, engageren niet enkel de Vlaamse onderzoekers zich, maar groeit ook bij spelers uit de Blauwe Economie het bewustzijn en wordt er vanuit deze hoek al ingezet op onderzoek naar innovatieve oplossingen voor marien zwerfvuil en microplastics (o.a. via de werking van de Blauwe Cluster).

1. Inleiding

In België wordt sinds 2002 onderzoek verricht naar de aanwezigheid en de effecten van zwerfvuil⁴ en microplastics in België. Dit onderzoek bestrijkt het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ), inclusief de kustwateren, en de stranden. Hieronder wordt eerst stilgestaan bij de terminologie en afbakening van de thematiek. Verder in de nota wordt een overzicht gegeven van de aanwezigheid, de herkomst en de mogelijke impact van zwerfvuil, inclusief microplastic. In deze nota wordt vervolgens aandacht geschonken aan initiatieven en innovatie inzake remediëringstechnieken en mogelijke oplossingen in Vlaanderen en België. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de diverse Belgische onderzoeksprojecten, alsook van de experts en onderzoeksgroepen inzake het onderzoek naar het voorkomen en de effecten van zwerfvuil en (micro)plastic in België. De nota wordt afgesloten met de formulering van de onderzoeksnoden met betrekking tot micro- en nanoplastics en zwerfvuil in België.

Terminologie en afbakening van de thematiek

- ❖ Marien zwerfvuil wordt gedefinieerd als elk persistent materiaal dat door de mens werd vervaardigd en rechtstreeks of niet rechtstreeks, opzettelijk of onopzettelijk, werd achtergelaten of weggegooid en in het marien milieu is terechtgekomen ([Register et al., 2007](#)). Hoewel marien zwerfvuil een breed gamma aan materialen omvat (metaal, rubber, glas, keramiek, natuurlijke materialen, etc.), wordt plastic algemeen beschouwd als het meest problematisch. Het zichtbaar plastic zwerfvuil wordt ook macroplastic genoemd. In deze nota wordt het onzichtbaar plastic als microplastic beschreven, en als afzonderlijke topic behandeld.
- ❖ Globaal gezien blijft de plasticproductie jaarlijks toenemen, sinds 2011 met ongeveer 11,1 miljoen ton per jaar (globale productie: 368 miljoen ton in 2019). In Europa is de jaarlijkse productie sinds 2011 stabiel rond de 59 miljoen ton (EU productie: 57,9 miljoen ton in 2019)

⁴ Doorheen deze nota wordt onderscheid gemaakt tussen zwerfvuil (zwerfafval bestaande uit items of delen van voorwerpen die niet op de daarvoor bestemde plaats in het openbaar domein of milieu worden gedeponneerd) en microplastics (plastic partikels die niet meer met het blote oog waar te nemen zijn).

([PlasticsEurope, 2020](#)). Wereldwijd komt naar schatting jaarlijks 4,8 tot 12,7 miljoen ton plastic afval in zee terecht ([Jambeck et al., 2015](#)).

- ❖ Plastic voorwerpen kunnen fragmenteren tot zeer kleine stukjes plastic, de zogenaamde microplastics⁵ of nanoplastics⁶. Dit fragmentatieproces wordt versneld door de blootstelling aan zonlicht en UV-licht, hoge temperaturen, golfwerking of wrijving zoals het heen en weer schuren op het strand, alsook door biologische activiteit. Daarnaast kunnen microscopisch kleine plastic deeltjes ook rechtstreeks in zee terechtkomen via het gebruik van verzorgingsproducten (bv. scrub en shampoo) of het machinaal wassen van synthetische kledij (bv. fleece). Momenteel bestaan nog geen eenduidige definities voor microplastics en nanoplastics. Volgens NOAA ([Arthur et al., 2009](#)) en de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRMS) specificaties zijn microplastics stukjes plastic met afmetingen kleiner dan vijf millimeter, maar veel wetenschappers verkiezen afmetingen kleiner dan één millimeter als definitie. Nanoplastics zijn kleine stukjes plastic met afmetingen afhankelijk van de definitie kleiner dan 100 nanometer of 1 micrometer, maar veel wetenschappers verkiezen de definitie kleiner dan één micrometer. Op heden zijn er weinig wetenschappelijke studies over het voorkomen en de mogelijke effecten van nanoplastics in het milieu.

Beleidscontext

Op dit moment wordt op meerdere niveaus actie ondernomen tegen (marien) zwerfvuil ([Dasgupta 2019](#); [Devriese en Janssen, 2020 \(Bijlage 1\)](#)). Eén van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties (SDG14 – Leven in het water) omvat: tegen 2025 de vervuiling van de zee voorkomen en in aanzienlijke mate verminderen, in het bijzonder als gevolg van activiteiten op het land, met inbegrip van vervuiling door marien zwerfvuil. Om deze doelstelling te kunnen realiseren is een grondige kwantificatie en evaluatie nodig van de huidige toestand van de plasticproblematiek. Ook SDG 12 (Verantwoorde consumptie en productie) stelt tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk te beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik. In het kader van de nieuwe Europese Plastic Strategie stelde de Europese Commissie nieuwe regels voor die het gebruik van wegwerpplastic sterk moeten verminderen. In de EU Ocean Mission is een van de vijf prioriteiten 'zero pollution' waarbij 'zero plastic litter generation' opgenomen is als streefdoel ([Mission Starfish, 2030](#)). De Europese Commissie heeft de evaluatie van marien afval als indicator opgenomen in de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRMS), die streeft naar een goede milieutoestand van de mariene wateren. In oktober 2020 werd een actualisatie van het monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren gepubliceerd ([Belgische Staat, 2020](#)), waarin drie Belgische monitoringsprogramma's opgenomen zijn in het kader van zwerfvuil (exclusief micro-afval). Het maatregelenprogramma kadert in de verplichtingen die voortvloeien uit de Europese KRMS, en beschrijft bijkomende maatregelen met

⁵ Microplastics: plastic deeltjes met afmetingen kleiner dan 1 mm (en groter dan 1 µm). Volgens NOAA zijn microplastics stukjes plastic met afmetingen kleiner dan 5mm, maar veel wetenschappers verkiezen kleiner dan 1 mm als definitie.

⁶ Nanoplastics: plastic deeltjes met afmetingen kleiner dan 1 µm (en groter dan 1 nm).

betrekking tot verontreiniging en afval in havens en met betrekking tot afval van visserij, die noodzakelijk worden geacht voor het bereiken van de goede milieutoestand (GES) ([Belgische Staat, 2016](#)). Een update van het maatregelenprogramma wordt voorzien tegen maart 2022. Momenteel ontbreekt zwerfvuil in de uitwerking van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW), die streeft naar het veiligstellen van de watervoorraden en de waterkwaliteit in Europa en het reduceren van de gevolgen van overstromingen en perioden van droogte.

Op federaal niveau lanceerde de toenmalige minister voor de Noordzee een actieplan om marien zwerfvuil te bestrijden, een stap in de richting van een totaalaanpak ([De Backer, 2017](#)). In 2016 werd de Nationale Werkgroep Marien Zwerfvuil opgericht (coördinatie Dienst Marien Milieu). De beleidsverklaring van de huidige Minister voor de Noordzee vermeldt de nood aan gecoördineerde acties op verschillende terreinen en niveaus om de afvalstroom naar zee aan te pakken ([Van Quickenborne, 2020](#)). De Nationale Werkgroep zal de maatregelen uit het actieplan evalueren om na te gaan hoe de hoeveelheid plastic in de Noordzee structureel verminderd kan worden.

Ook de Openbare Vlaamse Afvalstoffen Maatschappij (OVAM) heeft een Vlaams actieplan opgesteld met maatregelen om marien zwerfvuil aan te pakken ([OVAM, 2017](#)). In 2019 vond de eerste Vlaamse Stuurgroep Marien Zwerfvuil (coördinatie OVAM) plaats. Een deel van de maatregelen uit het Vlaams actieplan krijgt een operationele uitrol binnen het Vlaams Uitvoeringsplan Kunststoffen, dat door de Vlaamse Regering is goedgekeurd (zie: tekst '[Uitvoeringsplan Kunststoffen 2020-2025](#)'). Hiervoor werd in 2020 een Overlegplatform Uitvoeringsplan Kunststoffen opgericht. Ook in het [Regeerakkoord van de Vlaamse Regering \(2019-2024\)](#) wordt de strijd tegen zwerfvuil opgevoerd. Er staat onder meer dat de verpakkingsindustrie en andere betrokken sectoren actief en financieel moeten bijdragen aan de strijd tegen zwerfvuil.

In 2018 werd door het Agentschap Innoveren en Ondernemen van de Vlaamse overheid een nieuwe speerpuntcluster '[Blauwe Cluster](#)' goedgekeurd. Deze Blauwe Cluster heeft als doel innovatieve projecten uit te werken die het economisch potentieel van onze Noordzee aanspreken. Het Domein '[Oceaanvervuiling en afvaloplossingen](#)' richt zich onder meer op bedrijfsgedreven R&D-activiteiten, gekoppeld met innovatie, economische valorisatie en maatschappelijk belang, die kunnen bijdragen tot oplossingen van verschillende aspecten gerelateerd aan plastic zwerfvuil. Binnen dit domein worden drie verschillende strategieën onderzocht: (1) manieren om te voorkomen dat plastics in zee terecht komen, (2) technologieën om plastics efficiënt uit de zee te verwijderen en (3) oplossingen voor het recyclen van (marien) plastic of het toepassen van biodegradeerbare plastics in mariene omgeving (bv. [Coastbusters 2.0](#)). Om het transport van plastic zwerfvuil naar zee in kaart te brengen in Vlaanderen werd in 2020 het cSBO projectvoorstel '[PLUXIN - Plastic Flux for Innovation and Business Opportunities in Flanders](#)' goedgekeurd door VLAIO (Blauwe Cluster). Het PLUXIN-platform met actoren uit kennisinstellingen, industrie, burgers en beleid zal noodzakelijke kennis aanreiken voor het initiëren van innovatie om plastic zwerfvuil te reduceren in Vlaanderen.

2. Aanwezigheid van zwerfvuil

a. Zwerfvuil in de Noordzee

Macro-afval

Drijvend afval

In 2011 werd het drijvend afval (> 1 mm) in het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ) voor het eerst geïnventariseerd ([Van Cauwenberghe et al., 2013](#)). Deze studie berekende op basis van observaties dat er gemiddeld 3.875 items drijvend plastic per km² aanwezig is in dit gedeelte van de Noordzee. 95,7% van dit afval bestaat uit plastic. Tot op heden werden geen nieuwe studies gepubliceerd over drijvend afval in het BNZ.

Een nieuwe strategie die momenteel onderzocht en ontwikkeld wordt om drijvend plastic zwerfvuil in zee op te sporen, bestaat eruit gebruik te maken van satellietdata en andere *remote sensing* technieken. Hierbij wordt plastic vanuit de lucht (bijvoorbeeld met drones) of ruimte gedetecteerd op basis van reflectie (bv. [Marinez-Vicente et al., 2019](#); [HyPeR-project](#), [PLUXIN-project](#), [AIDMAP-project](#)). Verwacht wordt dat deze technieken significant zullen bijdragen tot de kennisvergaring over de bronnen, de patronen en accumulatiegebieden van plastic in het milieu (zie ook [ESA⁷-projecten](#)). In februari 2021 vond de lancering plaats van de IOCCG⁸ [‘Task Force on Remote Sensing of Marine Litter and Debris’](#), met lidmaatschap van VITO. Het mandaat van deze Task Force is om richtlijnen, roadmaps, methodes en opportuniteiten te geven om het onderzoek rond marine plastics verder te helpen.

Afval op de zeebodem

Na verloop van tijd komt veel afval in zee terecht op de zeebodem, zelfs de lichtere materialen zoals plastic. Het macroafval dat aanwezig is op de zeebodem van het BNZ vertoont variatie, zowel in de tijd als ruimte. De gerapporteerde hoeveelheden op de zeebodem zijn afhankelijk van de gebruikte methode (bv. maaswijdte van het visnet). In de periode van 2012 tot en met 2014 werden gemiddeld 126 ± 67 afvalitems/km² gerapporteerd op de zeebodem van het BNZ (gebruik makend van een boomkor van 4 m voorzien van een net met een maaswijdte in de kuil van 40 mm) ([Belgische Staat, 2018](#)). Een andere studie waarbij een net met kleinere maaswijdte gebruikt werd (kuil van 10 mm), observeerde gemiddeld 3.125 ± 2.830 items zwerfvuil per km² op de zeebodem ([Van Cauwenberghe et al., 2013](#)) (Tabel 1). Gebruik makende van een net met maaswijdte in de kuil van 20 mm (en een boomkor van 8 m), werden er op de baggerloswallen van Zeebrugge Oost en Oostende hoge aantallen afvalitems waargenomen, tot 4.100 ± 6.500 items per km². Deze hoge concentraties zijn wellicht niet alleen een effect van het lossen van baggerspecie, maar tevens van de sedimentatieprocessen in deze gebieden ([Belgische Staat, 2018](#)).

⁷ The European Space Agency.

⁸ The International Ocean-Colour Coordinating Group.

Tabel 1: Een overzicht van de hoeveelheden zwerfvuil, macro- en microplastics in het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ), op de Vlaamse stranden en in rivieren die gerapporteerd werden in wetenschappelijke studies.

Locatie	Extra informatie	Aantallen	Referentie
Zwerfvuil			
Zee	Drijvend afval	Gemiddeld 3.875 ± 2.724 items per km ²	Van Cauwenberghe et al., 2013
	Afval op zeebodem	Gemiddeld 126 ± 67 items per km ²	Belgische Staat, 2018
		Gemiddeld 3.125 ± 2.830 items per km ²	Van Cauwenberghe et al., 2013
		Tot 4100 ± 6500 items per km ²	Belgische Staat, 2018
Strand	Strandafval	Gemiddeld 6.429 ± 6.767 per 100 m	Van Cauwenberghe et al., 2013
	Strandafval	Gemiddeld 137 items per 100 m	Belgische Staat, 2018
Rivier	Drijvend afval (Leie)	Gemiddeld 30.000 items per km ²	Van Craenenbroeck et al., 2015
Microplastic⁹			
Zee	Sediment	54 – 330 microplastics per kg	Maes et al., 2017
		Gemiddeld $97,2 \pm 18,6$ microplastics per kg	Claessens et al., 2011
		Gemiddeld $39,4 \pm 16,7$ microplastics per kg	Ryckebusch, 2017-2018
Haven	Sediment	3146 microplastics per kg	Maes et al., 2017
		Tot $390,7 \pm 32,6$ microplastics per kg	Claessens et al., 2011
		Gemiddeld $166,7 \pm 92,1$ microplastics per kg	Claessens et al., 2011
Strand	Sediment	Gemiddeld 13 ± 9 microplastics per kg	Van Cauwenberghe et al., 2013
		Gemiddeld $92,8 \pm 37,2$ microplastics per kg	Claessens et al., 2011
Rivier	Water (Schelde)	24 – 27 microplastics per liter	Van Echelpoel, 2014
	Sediment (Schelde)	646 – 50.124 microplastics per kg	Van Cauwenberghe, 2015; De Troyer, 2015
		Gemiddeld 15.100 ± 3.400 microplastics per kg	Van Echelpoel, 2014
	Water (Leie)	5 – 11 microplastics per liter	Van Craenenbroeck et al., 2015
		Gemiddeld 9 microplastics per liter	Van Craenenbroeck et al., 2015
Sediment (Leie)	52 – 200 microplastics per kg	Van Craenenbroeck et al., 2015	

Uit monitoring in de Belgische kustwateren (2013–2016) kon afgeleid worden dat meer dan 90% van het afval op de zeebodem uit plastic bestaat ([Belgische Staat, 2018](#)). Ook uit de tussentijdse beoordeling van de OSPAR commissie blijkt dat plastic het meest voorkomend afvalmateriaal is op de zeebodem en dat de hoeveelheid marien zwerfvuil in de noordelijke Noordzee lager is dan in het Engels Kanaal, de zuidelijke Keltische Zee en het oostelijke deel van de Golf van Biskaje ([OSPAR IA, 2017](#)). Algemeen wordt gesteld dat ongeveer 80% van het zwerfvuil in de Europese zeeën uit plastic bestaat. Plastic

⁹ De gebruikte methode heeft een invloed op de grootteklasse van microplastics die meegenomen worden in de analyse (> 5 µm, > 50 µm, >100 µm of >300 µm), waardoor de aantallen microplastic deeltjes onderling niet/moeilijk vergeleken kunnen worden.

wordt algemeen beschouwd als het meest problematisch van alle afval, vooral op de zeebodem. Naar schatting zou 94% van het plastic in zee uiteindelijk op de zeebodem belanden, 4% zou aanspoelen op de kust en slechts 1% van het plastic drijft ([Eunomia, 2016](#)). Data voor de monitoring van het afval op de zeebodem worden sinds 2018 geëvalueerd door de [ICES WGML](#) expertengroep (ICES¹⁰-werkgroep over marien zwerfvuil en microplastics). De overkoepelende beoordeling wordt uitgevoerd door OSPAR. De OSPAR-experten maken ook deel uit van de [technische groep](#) van de EC inzake zwerfvuil op zee en zorgen ervoor dat de methoden op elkaar worden afgestemd en in de ruimere Europese en mondiale context worden gebruikt.

Microplastic

Het macroplastic in zee fragmenteert tot meerdere kleinere microplastics. Momenteel is dit proces nog niet goed gekend en is het bijgevolg niet geweten hoeveel tijd precies nodig is om macroplastic te fragmenteren tot microplastics ([Jahnke et al., 2017](#)). In het [WEATHER-MIC project](#) ([Jahnke et al., 2019](#)) werd onderzoek gedaan naar de verweringsprocessen van (micro)plastic en de sedimentatie van de kleine plastic deeltjes. Het is ondertussen gekend dat microplastics in het sediment van zeebodem accumuleren ([Van Cauwenberghe et al., 2015](#)), en dat microplastics van de bovenste sedimentlagen van de zeebodem verder in de diepere lagen kunnen getransporteerd worden (bv. via bioturbatie activiteiten) ([Moereels, 2018-2019](#); [Van Colen et al., 2021](#)). Onderzoek heeft aangetoond dat de vorm van microplasticpartikels een significant effect heeft op de bezinkingssnelheid en de verticale beweging ([Van Melkebeke et al., 2020](#)). Hoe het transport van microplastics gefaciliteerd wordt, zal verder opgenomen worden in het [HOTMIC](#)-project (JPI Oceans) over de horizontale en verticale distributie van microplastics in oceanen, en het [LABPLAS](#)-project (H2020) dat inzicht zal verwerven over de bronnen, het transport, de distributie en de effecten van plastic vervuiling.

De eerste wetenschappelijke studie i.v.m. microplastics in sedimenten van het Belgisch deel van de Noordzee rapporteerde een gemiddelde concentratie van $97,2 \pm 37,2$ microplastics per kg droog sediment ([Claessens et al., 2011](#)). In 2016 stelt [Maes et al. \(2017\)](#) dat het sediment van het BNZ 54 tot 330 microplastics¹¹ per kg droog sediment bevat (Tabel 1). In 2017 werd gemiddeld $39,4 \pm 16,7$ microplastics per kg droog sediment genoteerd voor het sublitorale¹² zeegebied ([Ryckebusch, 2017-2018](#)). Sediment uit de haven van Oostende bevatte zelfs tot 3.146 microplastics per kilogram droog sediment ([Maes et al., 2017](#)). Deze microplastics bestaan vooral uit kleine synthetische vezels en in de sedimenten net voor de kust en in de haven worden ook opvallend veel sferische/granulaire microplastics aangetroffen ([Maes et al., 2017](#)). Dit werd ook waargenomen in de studie van [De Meester \(2008\)](#), waarin voor het eerst microplastic concentraties opgemeten werden in de havens van

¹⁰ The International Council for the Exploration of the Sea (ICES).

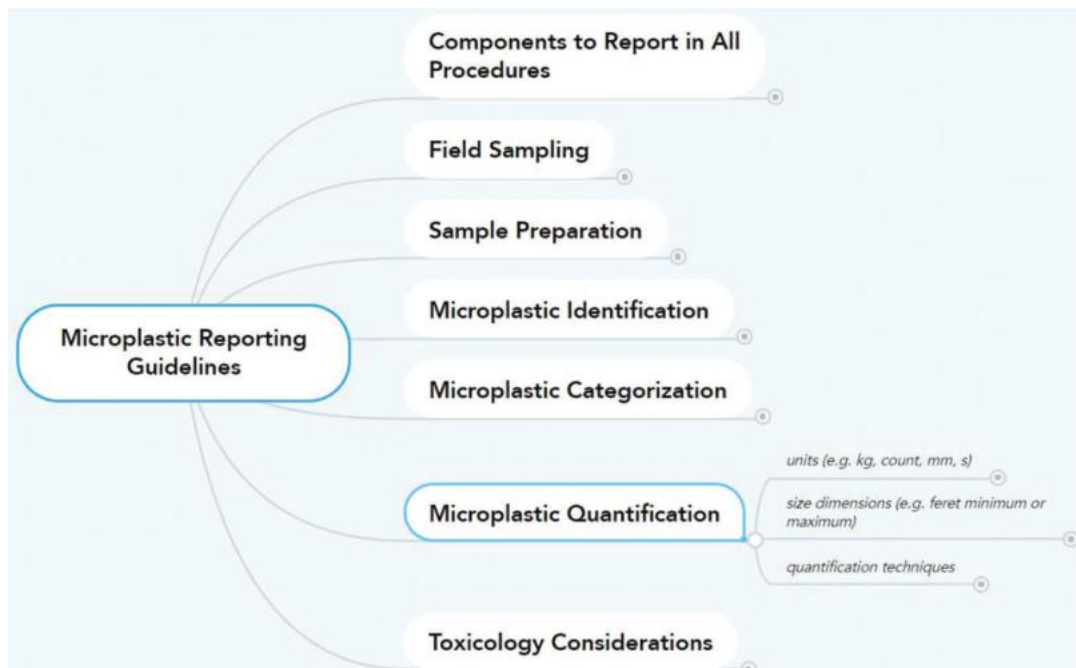
¹¹ De gebruikte methode heeft een invloed op de grootteklasse van microplastics die meegenomen worden in de analyse (> 5 µm, > 50 µm of >100 µm), waardoor de aantallen microplastic deeltjes onderling niet/moeilijk vergeleken kunnen worden.

¹² De kustwateren beneden de laagwaterlijn.

Zeebrugge, Oostende en Nieuwpoort. In 2019 is een EFMZV¹³-project ([Marine Plastics](#)) gestart om ook het microafval in de Belgische visserijgebieden in kaart te brengen (ILVO, KBIN).

In de actualisatie van het monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren (KRMS) ([Belgische Staat, 2020](#)), werd de opvolging van microafval onder voorbehoud van het beschikbare budget opgenomen. Daarnaast zijn momenteel geen milieukwaliteitsnormen opgenomen voor microplastics in verschillende milieumatrices.

Gestandaardiseerde methodes voor microplasticanalyse

Figuur 1: Een screenshot van de *mind map* ([download](#)) met geharmoniseerde richtlijnen voor de rapportage van microplastic studies ([Cowger et al., 2020](#)).

In het [BASEMAN](#)-project (JPI Oceans) werden de beschikbare methodes geëvalueerd met als doel standaarden en gevalideerde methodes voor te stellen voor de bepaling van microplastics in sediment ([Frias et al., 2018](#)) en zeewater ([Gago et al., 2018](#)). Richtlijnen voor de monitoring van microplastics werden opgesteld door de [ICES WGML](#) expertengroep. Het [ANDROMEDA-project](#) (JPI Oceans) zal zich verder toespitsen op analytische methodes voor de kwantificatie van micro- en nanoplastics in zee. Recente analytische ontwikkelingen voor de karakterisatie en kwantificatie van micro- en nanopartikels situeren zich in het veld van de massaspectrometrie-gebaseerde technieken (bv. Pyr-GC-MS, MALDI-TOF-MS, ICP-MS) ([Bolea-Fernandez et al., 2020](#); [Velimirovic et al., 2021](#)). Op globaal niveau beschouwd zijn de gebruikte/gepubliceerde methoden vaak onvoldoende beschreven, waardoor studies niet vergelijkbaar noch reproduceerbaar zijn. Dit belemmert overkoepelende studies die op grotere schaal de aanwezigheid of impact van microplastics in kaart trachten te brengen (e.g. [Everaert et al., 2018, 2020](#)). Recent werden geharmoniseerde richtlijnen voor de rapportage van

¹³ Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV).

microplasticstudies gepubliceerd ([Cowger et al., 2020](#), figuur 1). Deze richtlijnen beogen de reproduceerbaarheid en vergelijkbaarheid van microplasticstudies te vergroten ten behoeve van de globale onderzoeksgemeenschap. Ook het Europese [EUROqCHARM](#) heeft de ambitie om geharmoniseerde methodes op te stellen voor de beoordeling van micro- en nanoplastic in het milieu, alsook het formuleren van blauwdrukken voor normen en aanbevelingen voor beleid en wetgeving. Het JPI Oceans project [RESPONSE](#) richt zich op de ontwikkeling van een risicobeoordelingskader voor microplastics in mariene ecosystemen ter ondersteuning van de KRMS. VITO volgt de methodeontwikkeling op binnen ISO/CEN en treedt op als liaison met de Vlaamse erkende (commerciële) laboratoria die de regelgevende milieumonitoring in de praktijk uitvoeren. In mei 2021 wordt een CEN-workshop gepland in het kader van microplastic.

b. Zwerfvuil op het strand

Macro-afval

Uit de tussentijdse beoordeling van de OSPAR-commissie (2014-2015) blijkt dat op de stranden van de zuidelijke Noordzee gemiddeld 311 items per 100 meter aangetroffen worden in de vloedlijn ([OSPAR IA, 2017](#)). De totale hoeveelheid afval op de Vlaamse stranden fluctueert enorm door grote schommelingen in zowel het aanspoelen als het achterlaten van afval ([Belgische Staat, 2018](#)). Voor de periode 2002-2006 werden gemiddeld 120 items aangetroffen per 100 meter, en voor de periode 2012-2016 waren dat gemiddeld 137 items per 100 meter. Uit deze monitoring kon afgeleid worden dat ongeveer 80% van het strandafval uit plastic bestaat ([Belgische Staat, 2018](#)). Er werd geen merkbare trend van de totale hoeveelheden afval waargenomen, in overeenkomst met de waarnemingen in de zuidelijke Noordzee ([OSPAR IA, 2017](#)). Andere strandobservaties in de periode 2010-2011 toonden aan dat er gemiddeld 64,3 items per meter (en dus 6.429 ± 6.767 items per 100 m) werden teruggevonden. Dit stemt overeen met gemiddeld 92,7 g afval per meter ([Claessens et al., 2013](#), [Van Cauwenberghe et al., 2013](#)). De KRMS stelt dat de samenstelling, de hoeveelheid en de ruimtelijke verdeling van zwerfvuil aan de kustlijn geen schade mag berokkenen aan het kustgebonden en mariene milieu. Vanuit dit opzicht hebben experts uit de EU-lidstaten samengewerkt om een drempelwaarde op te stellen waarbij de schade door strandafval preventief voorkomen wordt. Recent werd een eerste EU-drempelwaarde bepaald van 20 stuks afval per 100 m vloedlijn (TGML: [van Loon et al., 2020](#)).

Het burgerinitiatief [Proper Strand Lopers](#) werd opgericht in september 2016 als Facebookgroep waar de deelnemers foto's van hun zwerfvuilbuit delen ([Devriese en Steevens, 2018](#)). Ondertussen telt deze groep al meer dan 6.000 leden, en rapporteren ze in hun jaarverslagen onder andere per maand het aantal opruimacties en de hoeveelheden geruimd zwerfvuil. Deze cijfers betreffen schattingen, en zijn niet wetenschappelijk onderbouwd (geen exacte inschatting van de hoeveelheid afval en de oorsprong van het afval, noch van de inspanning/km strand). Vanwege onder andere de inspanningen van de Proper Strand Lopers was het niet langer nuttig om op de gebruikelijke stranden nog monitoring van afval in het kader van KRMS en OSPAR uit te voeren ([Belgische Staat, 2018](#)). Het KBIN heeft in samenspraak met de Dienst Marien Milieu een nieuwe site gekozen (Lombardsijde) voor de OSPAR-

strandmonitoring van aangespoeld zwerfvuil die 4 keer per jaar onderzocht zal worden ([Belgische Staat, 2020](#)).

Zwerfvuil en sluikstorten

In 2007 publiceerde OVAM een studie over het zwerfvuil in Vlaanderen waarbij het strand en de zeedijk opgenomen werden als 'proefstroken'. Deze studie vermeldt dat het afval op de zeedijk vergelijkbaar is met dat in winkelstraten. De hoeveelheid zwerfvuil en het sluikstorten op de stranden hangt nauw samen met het toeristisch hoogseizoen (OVAM, 2007). De hoeveelheid strandafval die in de zomer van de stranden geruimd wordt, verschilt sterk van gemeente tot gemeente. In Blankenberge en Oostende gaat dit bijvoorbeeld over respectievelijk meer dan 50 en 80 ton per maand gedurende de zomer (gegevens via databank Provincie West-Vlaanderen). In de winter vermindert de geruimde hoeveelheid in Oostende tot 5 ton per maand. Andere gemeentes zoals Middelkerke verzamelen ongeveer 20 ton afval per maand tijdens de zomermaanden. Als deze cijfers uitgemiddeld worden per lineaire kilometer strand in concessie, verzamelt Oostende 1-17 ton/km, De Panne 2-3 ton/km en Middelkerke 3 ton/km ([Belpaeme, 2003](#)).

Microplastic

In het zand van de Vlaamse stranden variëren de hoeveelheden microplastic van locatie tot locatie. Dit blijkt uit twee wetenschappelijke studies waarbij [Claessens et al. \(2011\)](#) een gemiddelde hoeveelheid van $92,8 \pm 37,2$ microplastics per kg droog sediment rapporteerde, en [Van Cauwenberghe et al. \(2013\)](#) een gemiddelde hoeveelheid van 13 ± 9 microplastics per kg droog sediment noteerde ([De Meester, 2008](#)). Na 2013 werden geen nieuwe studies gepubliceerd over de microplasticscontaminatie van de Vlaamse stranden.

c. Zwerfvuil in rivieren

Macro-afval

Het hierboven vermelde onderzoek behandelt uitsluitend studies i.v.m. het marien milieu. Ondertussen zijn de eerste grootschalige onderzoeksprojecten naar de bronnen en de aanwezigheid van zwerfvuil en microplastics in de Belgische waterlopen opgestart, maar blijft het nog even wachten op deze resultaten en publicaties. In de periode 2014-2015 werd een pilotstudie uitgevoerd om het drijvend en zwevend afval in de Leie in kaart te brengen ([Van Craenenbroeck et al., 2015](#)). Gemiddeld werden 30.000 items drijvend zwerfvuil per km² aangetroffen in de Leie. Als zijrivier van de Schelde kan de Leie beschouwd worden als een bron van zwerfvuil naar zee. Wereldwijd wordt geschat dat een zeer grote hoeveelheid van het afval de oceanen bereikt via rivieren (o.a. [Lebreton et al., 2017](#)). Aangezien rivieren grote landoppervlakten (zogenaamde drainagebekkens of stroomgebieden) met de oceanen kunnen verbinden, fungeren ze als transportroute voor plastic afval vanuit het binnenland. De Schelde, bijvoorbeeld, verbindt 21.863 km² land met de Noordzee. Daardoor wordt meer en meer aandacht geschonken aan plasticvervuiling in rivieren en mogelijke manieren om plastic te verwijderen voor het in zee terecht komt. Omwille van die reden heeft de Universiteit Antwerpen onderzoek opgestart om de plastic flux van het Scheldebekken te kwantificeren en de bronnen van het plastic zwerfvuil in kaart

te brengen ([Teunkens et al., 2018](#); [Hermans, 2017-2018](#)). Gemarkeerde items worden gevolgd tijdens hun reis doorheen het estuarium, om de retentietijd van verschillende types plastic in kaart te brengen voor de Zeeschelde. In deze studie ligt de focus op het macroplastic (>2,5cm) en worden testen met mogelijke strategieën om dit afval te verwijderen gefaciliteerd. Ook in het [PLUXIN](#)-project (VLAIO) wordt het gedrag en de flux van macro- en microplastic naar zee in kaart gebracht in Vlaanderen. Daarnaast worden ook en *remote sensing* technieken met behulp van drones en vaste cameras ontwikkeld om het plastic te detecteren. In een eerste fase van het [LIVES](#)-project wordt de omvang, aard en verspreiding van het afval in het stroomgebied van de Maas in kaart gebracht.

Zwerfvuil en sluikstorten

In 2007 publiceerde OVAM een studie over het zwerfvuil in Vlaanderen waarbij twee oevers, van een bevaarbare en een onbevaarbare waterweg, als 'proefstroken' opgenomen werden (OVAM, 2007). Langs de kleine waterlopen werd bijzonder weinig zwerfvuil aangetroffen, terwijl op de oevers van bevaarbare waterwegen heel wat drijvend afval achterblijft (na waterniveauwisseling). Daarnaast worden de waterwegbermen van deze grotere waterwegen vaak gebruikt als wandel-, fiets- en rijwegen, wat bijkomend afval oplevert.

In de periode 2020 – 2021 wordt een eerste nulmeting (t_0) van de plastic flux naar zee opgesteld in opdracht van FostPlus en OVAM in de context van het Vlaams Integraal Actieplan Marien Zwerfvuil. Meerdere (seizoenale) staalnamecampagnes in de haven van Oostende, haven van Nieuwpoort, haven van Antwerpen, haven van Gent (North Sea Port Gent) en op de Schelde (Zeeschelde) zullen inzichten bieden in de huidige micro- en macroplasticvervuiling en de flux naar zee (Tussentijds rapport Plastics Nulmeting 2020-2021, [PLUXIN](#)).

Microplastic

Tijdens de periode 2012-2015 heeft de UGent een reeks verkennende studies uitgevoerd naar het voorkomen van microplastics in rivieren, zoals de Leie en de boven-Schelde ([Van Echelpoel, 2013-2014](#); [Cauberghe, 2013-2015](#); [De Troyer, 2014-2015](#), [Van Craenenbroeck et al., 2015](#)). In de waterkolom van de Leie worden 5 à 11 microplastics per liter water aangetroffen ([Van Craenenbroeck et al., 2015](#)), wat duidelijk lager is dan in de waterkolom van de Schelde (24 à 27 microplastics per liter) ([Van Echelpoel, 2014](#)). In het sediment van de Leie werden microplastic concentraties van 520 tot 2.110 microplastics per kg drooggewicht waargenomen, een grootteorde kleiner dan de waarnemingen in de Schelde (gemiddeld 15.100 microplastics per kg droog sediment). In zowel de sedimenten van de Schelde als die van de Leie neemt de microplasticscontaminatie stroomafwaarts toe, wat de rol van rivieren als transportwegen naar zee kan onderschrijven. In de sedimenten van de Schelde worden concentraties van 646 tot 50.124 microplastics per kg droog sediment waargenomen, waarbij de laagste concentraties genoteerd werden in de meer landelijke gebieden rond Oudenaarde, hogere concentraties in industrieel gebied (dichtbij de haven van Antwerpen) en de hoogste concentraties in de buurt van de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) Destelbergen ([Van Cauwenberghe, 2015](#)). Een studie in de Rijn waarbij microplastics aangetroffen werden op alle locaties over een traject van 820

km onderstreept de belangrijke bijdrage van deze rivier als bron van microplasticpartikels naar de Noordzee ([Mani et al., 2015](#)).

Waterzuiveringsinstallaties in Vlaanderen zijn mogelijk onvoldoende uitgerust om efficiënt microplastics te verwijderen uit afvalwater. Dit blijkt ook uit verkennend UGent-onderzoek naar de efficiëntie om microplastics te verwijderen uit het influent van de RWZI Destelbergen ([Lecomte, 2014-2015](#); [Van Cauwenberghe, 2015](#)). Dit onderzoek toonde aan dat gemiddeld 50% van de microplastics die in het (ontvangen) afvalwater aanwezig waren niet door het waterzuiveringsstation verwijderd werden en dus in de waterloop terechtkomen ([Lecomte, 2014-2015](#); [Van Cauwenberghe, 2015](#)). Gezien de grote variatie in de observaties en het feit dat slechts één RWZI bemonsterd werd, dienen de resultaten van dit verkennend onderzoek met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

De afgelopen 2 jaar is een uitgebreide studie naar het voorkomen, de distributie en de risico's van microplastic in het zoetwatermilieu in Vlaanderen uitgevoerd. Hierbij worden naast de distributie van microplastics in waterlopen, ook de mogelijke bronnen en transportroutes van microplastics bestudeerd. In deze samenwerking tussen de UGent en de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM, [Waterbeleidsnota 2020-2025](#)) werd niet enkel het water, maar ook het sediment en de zoetwaterfauna onderzocht op het voorkomen van microplastics. De resultaten van deze studie worden verwacht in het voorjaar van 2021.

d. Herkomst van zwerfvuil en microplastics

Zwerfvuil kan in de oceanen en zeeën terechtkomen via land- en zeegebaseerde bronnen. Het aantal maatregelen om marien zwerfvuil aan te pakken neemt toe ([Devriese en Janssen, 2020 \(Bijlage 1\)](#)), maar er zijn nog steeds veel open vragen, ook over de bronnen en transportroutes van macro- en microplastic ([Löhr et al., 2017](#)). Op basis van de gegevens beschikbaar in de literatuur i.v.m. de aantallen en massa aan microplastics en plastic zwerfvuil in de zeeën en oceanen, werd een globale kaart van microplasticvervuiling opgesteld ([van Sebille et al., 2015](#)). Deze studie stelt dat het geaccumuleerde aantal microplastic deeltjes in 2014 varieerde van 15 tot 51 biljoen deeltjes, met een gewicht tussen 93 en 236 duizend ton, wat ongeveer 1 tot 2 % is van het wereldwijde plastic afval dat jaarlijks in de oceaan terechtkomt.

Algemeen wordt gesteld dat het voorkomen van zwerfvuil in zee beïnvloed wordt door scheepsvaart, visserij, input via rivieren (en overstort van riolering), bevolkingsdichtheid van naburige (kust)steden en uiteraard menselijke activiteiten op zee ([Veiga et al., 2016](#), [Lauwaert et al., 2016](#); [Belgische Staat, 2018](#)). Aangezien plastic een licht materiaal is, kan het naar zee getransporteerd worden via rivieren en kanalen. Bijgevolg kan het ook afkomstig zijn van een bron die zich verder landinwaarts situeert. Eens in zee, kan het zwerfvuil naar de zeebodem zinken, of het kan eerst nog over een grote afstand getransporteerd worden vooraleer het de zeebodem bereikt of ergens aanspoelt. Wind, getij en stroming, en de geomorfologie van de zeebodem beïnvloeden dit proces. Vaak is het zeer moeilijk of zelfs onmogelijk om de oorsprong van het zwerfvuil te achterhalen, zeker wanneer het afvalvoorwerp een lange tijd in het marien milieu verbleven heeft.

Dit laatste geldt dus ook voor voorwerpen op het strand. Daarnaast is het vaak moeilijk om een bron aan te duiden omdat in de meeste gevallen een voorwerp van verschillende bronnen afkomstig kan zijn. In het kader van een BSc eindwerk werd de oorsprong van zwerfvuil op het strand (Oosteroever), het Visserijdok en de haven van Oostende getraceerd ([Lescroart, 2018-2019](#)). Van het zwerfvuil kon 57% gelinkt worden aan een oorsprong (bv. sector), waarvan 42% aan visserij- en offshore activiteiten. Slechts 8% van de gevonden items komt in aanmerking voor recyclage. Specifiek voor de binnenhaven (Slipway, Oosteroever) kon 8-10% van de aangetroffen items gelinkt worden aan naburige bouwwerken ([Lescroart, 2018-2019](#)).

Hieronder wordt een overzicht geboden van enkele typische soorten afval die wel herkenbaar zijn en dus aan een oorsprong of bron gelinkt kunnen worden:

- ❖ Kunststofverpakkingen en drankkartons (**consumptieverpakkingen**) komen het meest voor op het strand en kunnen gekoppeld worden aan de consumptie van etenswaren door strandgasten, goed voor jaarlijks 79,1 kg per 25 meter strand (OVAM 2007). Tijdens de zomermaanden worden ook opvallend meer sigarettenpeuken, plastic rietjes, plastic bestek en plastic 'versheidszakjes'¹⁴ gevonden in vergelijking met de observaties tijdens de lentemaanden ([Van Cauwenberghe et al., 2013](#)). Deze voorwerpen kunnen eveneens geassocieerd worden met strandtoerisme. In Nederland bijvoorbeeld wordt geschat dat 25% van het strandafval bestaat uit consumptieverpakkingen ([JRC Technical Report, 2016](#)).
- ❖ Het macroafval afkomstig van visnetten is eenvoudig te herkennen en te klasseren. Een belangrijk deel van het plastic afval in zee bestaat uit **visserij-gerelateerd afval** zoals delen van netten, synthetische touwen en de spekking¹⁵ van boomkornetten. Het Fishing for Litter-proefproject heeft aangetoond dat minstens 62,5% van dit afval afkomstig is van visserij (visbakken, netten, metalen kettingen, laarzen) ([Bonne en Tavernier, 2007](#)). Ook in de periode 2018 – 2020 bedroeg de fractie 'netten, touwen en koorden' minstens 60% van het totaal opgevisste afval (communicatie FOD, Dienst Marien Milieu). Aangezien de synthetische spekking van boomkornetten gefragmenteerd wordt tijdens het slepen, blijven er stukjes touwwerk achter op de zeebodem. In het SPEKVIS-project werd geraamd dat er jaarlijks 90 – 130 ton spekking aangekocht wordt door Belgische vissers. Naar schatting komt 50% hiervan terecht in zee door slijtage of sluikestorten ([Bekaert et al., 2015](#)). Ook op de stranden van de zuidelijke Noordzee worden voornamelijk delen van visnetten en plastic stukjes (waarvan de bron moeilijk te achterhalen is) teruggevonden ([JRC Technical Report, 2016](#)). Bij strandopruimacties in Vlaanderen maken touwen, visnetten en monofilament¹⁶ vislijnen van recreatieve of commerciële vissers tot 25% van het gewicht uit van het gevonden afval ([Maelfait, 2008](#)).
- ❖ Internationaal wordt lood gebruikt bij de recreatievisserij en – bij verlies- een deel van het marien zwerfvuil, beschouwd als een potentieel milieuprobleem. Voor België zijn er geen

¹⁴ Versheidszakjes of vershoudzakjes: plastic hersluitbare, grip- of diepvrieszakjes.

¹⁵ Los touwwerk op de kuil van het boomkornet dat het net beschermt tegen slijtage.

¹⁶ Monofilament: 1 enkele draad uit een synthetisch polymeer zoals nylon of polyethyleen.

exacte cijfers voorhanden over het verlies van **vislood** ([Verleye en Devriese, 2019](#)). Wel werd het scheepswrak 'Westhinder' (2018-2019) in opdracht van de federale overheid volledig opgekuist, waarbij het gewicht aan verzameld vislood ongeveer 1 ton bedroeg ([Verleye en Devriese, 2019](#)). In België werd het stimuleren van alternatieven voor vislood opgenomen in het nationaal programma van maatregelen voor de Belgische mariene wateren (maatregel 29D) ter uitvoering van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRMS) (Richtlijn 2008/56/EG). De Belgische studie over de recreatieve zeevisserij ([Verleye et al., 2019](#)) werd opgenomen in het ECHA voorstel rond EU loodrestrictie ([draft versie: ECHA, 2021](#)).

- ❖ Uit een bevraging van alle **jachtclubs** aan de Belgische kust (en enkele experts uit de overheid) door de Provincie West-Vlaanderen inzake afval dat overboord gegooid wordt, kan afgeleid worden dat zeilers en recreatieve vissers niet de mentaliteit hebben om dit te doen ([Provincie West-Vlaanderen, 2019](#)). In alle jachthavens zijn er faciliteiten om afval te deponeren. Drie van de negen jachthavens (Oostende, Blankenberge en Nieuwpoort) vermelden grote problemen met zwerfvuil in de jachthaven. Het zwerfvuil uit de kanalen kan bij het openen van de sluisen in de jachthavens terecht komen. Daarnaast kan ook het afval van toerisme of straat- en veegvuil in de jachthavens belanden.
- ❖ Wereldwijd is weinig gekend over de impact van **aquacultuuractiviteiten** op de aanwezigheid van zwerfvuil in zee en op het strand ([FAO, 2017](#)). Dit onderwerp werd opgenomen als 'Maatregel 13' in het Vlaams Integraal Actieplan Marien Zwerfvuil ([OVAM, 2017](#)). Het Europees [AQUA-LIT project](#) heeft 65 items geïdentificeerd die in verband kunnen gebracht worden met aquacultuuractiviteiten, waarvan 19 uniek aan deze sector ([Sandra et al., 2019](#); [Sandra et al., 2020](#)). De AQUA-LIT informatie vormt de nodige kennisbasis om concrete beleidsmaatregelen op te stellen ([Devriese et al., 2019](#); [Hipolito et al., 2020](#)) en draagt bij tot de invulling van 'Maatregel 13' ([OVAM, 2017](#)). Specifiek voor het Noordzeegebied wordt doorverwezen naar de rapporten van [De Raedemaecker et al. \(2020\)](#) en [Vidal et al. \(2020\)](#). Met de geplande komst van de zogenaamde 'zeeboerderij' voor de kust van Nieuwpoort (commerciële aquacultuuractiviteit) moeten in het kader van de implementatie van artikel 8 van [Richtlijn 2019/904/EU](#) maatregelen inzake 'uitgebreide producentenverantwoordelijkheid' worden uitgewerkt. In bijlage i van de [milieuvergunning](#) van de zeeboerderij zijn meerdere actiepunten opgenomen om natuurlijke materialen zonder afvalstoffen als bouwmaterialen te gebruiken en verlies van materiaal in het milieu tegen te gaan, en in bijlage ii wordt een monitoringsprotocol voor projectgerelateerd afval op en in de zeebodem opgemaakt en gesteld dat de monitoringsprogramma's gerelateerd aan zwerfvuil aandacht kunnen besteden aan het afval afkomstig van aquacultuuractiviteiten.
- ❖ Gemiddeld 80,9% van de plastic items (op basis van het aantal items) gevonden op het strand bestaat uit **industriële plastic pellets** ([Van Cauwenberghe et al., 2013](#)). Deze pellets worden over de hele wereld getransporteerd en kunnen in zee terecht komen door verlies. Niet enkel een evaluatie van de aanwezigheid van plastic in het strandafval, maar ook het onderzoek naar de maaginhoud van gestrande Noordse Stormvogels toont aan dat naast de gebruikersplastics

(fragmenten van plastic zakken, folie, elastieken etc) en het visserij-gerelateerd afval, het industrieel afval (en dan vooral industriële plastic pellets) een belangrijk deel van het zwerfvuil uitmaakt ([Franeker et al., 2011](#); [Claessens et al., 2013](#)).

- ❖ Pellets mogen niet verward worden met '**biobeds**' (Figuur 2). Biobeds zijn kleine donkergekleurde plastic korreltjes met een onregelmatige geribbelde vorm, gebruikt in industriële filterinstallaties voor afvalwaterzuivering ([Kerckhof, 2019](#)). Biobeds kunnen in zeer grote aantallen aanspoelen op het strand.
- ❖ Zeer herkenbaar zijn de '**picobells**' (Figuur 2), half bolvormige plastic voorwerpjes die aan de binnenkant voorzien zijn van straalsgewijze lamellen, gebruikt als biomedica in afvalwaterzuiveringsinstallaties (om de beschikbare oppervlakte voor bacteriën te vergroten) ([Kerckhof, 2019](#)).

Figuur 2: Biomedica: Camenberts en Picobells (links) en Biobeds (rechts) gebruikt voor de zuivering van afvalwater in filterinstallaties (Copyright: Francis Kerckhof; [Francis Kerckhof, 2019](#)).

- ❖ Een zeer klein aandeel van het afval op het strand en in zee kan **archeologisch relevant** zijn, denk maar aan aardewerk, vuursteen, botmateriaal, houten voorwerpen en metalen gebruiksvoorwerpen ([Van Haelst et al., 2016a](#); [Van Haelst et al., 2016b](#)). In de meeste gevallen zijn vondsten van synthetisch materiaal zoals rubber en plastic niet van archeologisch belang. De zwaardere elementen (bv. glas, aardewerk, metaal) onder het archeologisch relevant afval zijn wellicht afkomstig uit de ondergrond van de vooroever en worden door de golfwerking uit de bodem losgewoeld en op het strand geworpen.
- ❖ **Sigarattenpeuken** vormen nog steeds een vaak voorkomend item, en worden nog vaak in zee of in het milieu gegooid (bv. [Provincie West-Vlaanderen, 2019](#); Proper Strand Lopers). Peuken vormen 2-5% van het aantal items gevonden aan de vloedlijn en in de haven ([Lescroart, 2018-2019](#)).
- ❖ **Paraffine** wordt enkele keren per jaar als witte wasachtige brokken gevonden op het strand ([Kerckhof, 2018](#)). Dit zijn afzettingen die zich in de tanks en in de leidingen van olietankers en boorplatforms vormen, regelmatig verwijderd worden en in zee terecht komen. Tot voor kort

mocht dit onder strikte voorwaarden in zee geloosd worden. Sinds 1 januari 2021 moeten de ladingtanks verplicht voorgewassen worden en het waswater wordt verplicht afgegeven aan wal. Het is verboden om het waswater op zee te lozen (MARPOL Annex II).

Zoals reeds aangegeven kunnen microplastics niet enkel ontstaan door degradatie en fragmentatie van het plastic zwerfvuil aanwezig in het aquatisch milieu, maar kunnen deze ook reeds als microplastic rechtstreeks in het milieu terecht komen ([Devriese et al., 2018](#)). Bijvoorbeeld via het waswater na het machinaal wassen van synthetische kledij, of via het huishoudelijk afvalwater door het gebruik van cosmetica met plastic microbeads (bv. in scrubs) of synthetische schuursponsjes. Daarnaast kunnen microplastics ook het resultaat zijn van de verwerking van onder meer synthetische verven, mariene coatings en de slijtage van autobanden. Het gebruik van plastic in mariene coatings (zoals scheepsverven) kan als gevolg hebben dat microplastics in het milieu terecht komen tijdens het aanbrenge, tijdens verwerking en tijdens het verwijderen van de coating ([Tyvaert, 2018-2019](#)). Een andere studie berekende dat jaarlijks per persoon ongeveer tussen de 0,23 en 1,9 kg microplastics afkomstig van autobanden in het milieu terecht komen ([Kole et al., 2017](#)). Momenteel wordt ook in Vlaanderen het belang van bandenslijtage en afvoer van de micro-polymerdeeltjes naar het aquatisch milieu bestudeerd (VMM, 2021). Ook in het LABPLAS-project wordt een casestudie gewijd aan het opstellen van een model voor partikels afkomstig van bandenslijtage. Er kan geconcludeerd worden dat microplastics (maar ook nanoplastics) alomtegenwoordig zijn, en dit zowel in het terrestrische milieu, zoet- en zeewater als in de lucht, denk maar aan de synthetische vezels die vrijkomen door slijtage van tapijten, gordijnen, kussens etc. en zo deel uitmaken van het 'huisstof'.

3. Impact van zwerfvuil

Alle grote plastic voorwerpen zijn goed zichtbaar en veroorzaken verscheidene vormen van negatieve impact, zowel sociaal, economisch als ecologisch. Zoals blijkt uit het voorgaande, kan het plastic afval drijven op het zeewater, zweven in de waterkolom, zich op de zeebodem bevinden of in het sediment accumuleren. Dit plastic kan vervolgens bijvoorbeeld zeedieren verstrikken of verstikken (zoals vaak getoond in mediabeelden), de koelwaterinlaat van vaartuigen blokkeren, in de schroeven van schepen terecht komen maar zorgt evenzeer voor een verminderde appreciatie van de natuurlijke omgeving door bezoekers wanneer ze in aanraking komen met zwerfvuil. Kleinere plastic deeltjes kunnen ook leiden tot subtielere langetermijneffecten bij mariene organismen, b.v. door een vermindering van de kwaliteit van het opgenomen voedsel (bv. [Cole et al., 2015](#)). Ook het uitloggen van chemische polymeeradditieven kan een potentieel risico voor biota vormen (bv. [Hermabessiere et al., 2017](#)). De onderzoeksgemeenschap in België is zich duidelijk bewust van de urgentie om meer kennis te vergaren over de impact van zwerfvuil, micro- en nanoplastics en stelt een risicobeoordelingskader voor om zowel de bronnen, de aanwezigheid, het gedrag als effecten van zwerfvuil en microplastics systematischer te onderzoeken ([Devriese en Janssen, 2020](#)). Dit wordt verder in deze nota besproken.

a. Impact op het marien ecosysteem

Zeevogels

Onderzoek van gestrande vogels aan de Belgische kust toonde aan dat 0,6 % verstrikt¹⁷ was door/in zwerfvuil, voornamelijk visserij-gerelateerd afval ([Claessens et al., 2013](#)). Vooral de zeevogel Jan van Gent blijkt gevoelig voor verstremgeling/verstricking. Zeevogels kunnen ook plastic innemen (opeten). Een beoordeling van de impact van marien afval gebeurt vaak op basis van maaganalyses van deze dieren. In de periode 2002-2013 werden 240 magen onderzocht van Noordse stormvogels die dood aangetroffen waren langs de Belgische kust, waarvan 95% één of meerdere stukken plastic (groter dan 1 mm) bevatte ([Belgische Staat, 2018](#)). Voor het (grotere) Noordzeegebied werden in de periode 2003-2007 1.295 stormvogels onderzocht waaruit bleek dat 95% van deze vogels plastic in de maag had ([van Franeker et al., 2011](#)). Het aantal items varieert van een paar tot meer dan 100 items per vogel, met een gemiddelde van 34,5 items plastic per vogel voor vogels gevonden op de Noordzeestranden (UK, DK, BE, NL, DE, FR, NO), en 41,5 items plastic specifiek voor de vogels gevonden op de Vlaamse stranden ([van Franeker et al., 2011](#); [Claessens et al., 2013](#), [Belgische Staat, 2018](#); Tabel 2). Uit de tussentijdse beoordeling van de OSPAR commissie blijkt dat 58% van de gestrande stormvogels op deze Noordzeestranden meer dan 0,1 g plastic in hun maag had ([OSPAR IA, 2017](#)). In de zuidoostelijke Noordzee schommelde dit percentage al sinds 2000 net onder de 60% ([Belgische Staat, 2018](#)), inclusief de onderzochte Noordse stormvogels die langs de Belgische kust werden gevonden en waarvan 52% meer dan 0,1 g plastic in de maag had (periode 2002-2013). Hiermee wordt de door OSPAR (en KRMS) vooropgestelde milieudoelstelling (maximum 10% van de stormvogels hebben meer dan 0,1 g plastic in de maag) ruimschoots overschreden ([Belgische Staat, 2018](#)). Wetenschappers stellen voor om de KRMS-milieudoelstelling in de toekomst als volgt te formuleren: "Over een periode van ten minste vijf opeenvolgende jaren mag bij niet meer dan 10% van de stormvogels in bemonsteringen van ten minste 100 stormvogels het gehalte aan plastic deeltjes in de maag meer dan 0,1 g bedragen" (Franeker et al., 2021 in-press).

Zeezoogdieren

Ook zeezoogdieren komen regelmatig in aanraking met afval waarbij sommige soorten een grotere gevoeligheid vertonen dan andere ([Haelters et al., 2018](#)). In magen van de bruinvissen die gestrand zijn op de Belgische kust werden tot nu heel weinig plasticresten gevonden. Een studie van 180 magen van bruinvissen stelt dat het zeer weinige plastic in de maag geen impact kon hebben op de gezondheid van de dieren ([Lambert, 2020](#)). Ook zeehonden lijken weinig plastic op te nemen. Wel kunnen ze, net zoals grotere walvissen, verstrikt raken in touw of rondrijvende visnetten. Zo is op 10 juni 2018 het kadaver van een Grijs zeehond met een nylon draad rond de nek aangespoeld op het strand van Wenduine ([Haelters et al., 2018](#)), en was in 2019 te Nieuwpoort geruime tijd een zeehond aanwezig met een kunststof ring rond de nek. Ook in 2019 kon een Grijs zeehond met verwondingen (door een warrelnet en nylon touw rond de kop) gevangen worden te Middelkerke ([Haelters et al., 2019](#)). In 2020

¹⁷ Vogels kunnen verstrikt of verstremgeld raken door zwerfvuil (bv. in visnetten of touwen).

werd in de haven van Nieuwpoort een gewone zeehond aangetroffen die vrijwel zeker door verstricking in een touw gestorven was (communicatie KBIN, [Haelters et al., 2020](#)).

Voor walvissen vormt de inname van marien zwerfvuil wel een potentieel probleem. Zo was de Dwergvinvis die in 2013 aanspoelde op het strand van Nieuwpoort gestorven door de opname van plastic zakken, en ook de Potvis die aanspoelde in Heist (8 februari 2012) had plastic in de maag en is er mogelijk onrechtstreeks door gestorven ([Cools et al., 2013](#)). In 2016 vond één van de grootste strandingen van potvissen plaats in het Noordzeegebied (UK, FR, DE, NL, DK), hoewel niet op Vlaamse stranden ([Jsseldijk et al. 2018](#)). Hoewel enkele gestrande individuen zwerfvuil in de maag hadden ([Unger et al., 2016](#)), zal naar alle waarschijnlijkheid een combinatie van factoren geleid hebben tot deze stranding ([Jsseldijk et al. 2018](#)). Op 27 april 2016 werd een dode Narwal (*Monodon monoceros*), een arctische tandwalvis, gevonden op de oever van de Schelde (dicht bij de zeesluis van Wintam, Bornem). Het is waarschijnlijk dat dit dier gestorven is door een lang proces van hongerdood, ver van zijn natuurlijke habitat. In de maag werd een groot aantal zwerfvuil items gevonden, vermoedelijk van lokale oorsprong, die mogelijks pas tijdens de laatste dagen of uren van het dier opgenomen waren ([Haelters et al. 2018](#)).

Mariene ongewervelden

Microplastics worden opgenomen door een brede waaier aan mariene organismen, van zoöplanktonsoorten, mollusken tot vissen en zeezoogdieren (bv. [Van Cauwenberghe et al. 2015](#); [Piarulli et al., 2020](#)). De omvang en het type van de plastic deeltjes die worden opgenomen, worden bepaald door de verdeling van de deeltjes in het milieu (qua grootte, vorm, polymeertype, etc.) en de fysiologie van het organisme zelf (bv. voedingsgedrag, duur van de darmtransit). Experimenteel is bijvoorbeeld aangetoond dat copepoden¹⁸, die een essentiële schakel vormen in de mariene voedselketen, microplastics opnemen. Microplastics kunnen dus een risico vormen op individueel en populatieniveau van deze kreeftachtigen en dus mogelijks ook voor mariene ecosystemen ([Vlaeminck, 2015-2016](#)). Recent werd aangetoond dat de aanwezigheid van microplastics de predator-prooi interacties bij zoöplankton kan beïnvloeden ([Van Colen et al., 2020](#)).

Mariene ongewervelden kunnen microplastics opnemen en daar al dan niet nadelige effecten van ondervinden (Tabel 2). Onderzoek op de zeepeer *Arenicola marina* aan de Frans-Belgische-Nederlandse kust heeft aangetoond dat deze organismen gemiddeld 1,2 microplastics per gram bevatten ([Van Cauwenberghe et al. 2015](#)). Ook mosselen, oesters en garnalen kunnen microplastics opnemen ([Van Cauwenberghe en Janssen 2014](#); [Devriese et al. 2015](#)). Een studie naar de aanwezigheid van microplastics in ongewervelde soorten uit zoutwater kwelders (of schorren) (Paulina & Paal in het Schelde Estuarium) toonde aan dat deze invertebraten microplastics niet accumuleren, met uitzondering van de synthetische vezels die een tragere transit kennen doorheen het spijsverteringsstelsel ([Piarulli et al., 2020](#)). [Niu et al. \(2021\)](#) toonde aan dat realistische concentraties

¹⁸ Copepoden of roeipootkreeftjes zijn kleine kreeftachtigen.

(i.e. die momenteel gemeten worden) aan microplastics geen effect hebben op de groeisnelheid van een veel voorkomende mariene diatomee (*Phaeodactylum tricornutum*).

Tabel 2: Een overzicht van de hoeveelheden macro- en microplastics waargenomen in organismen uit het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ) of rivieren in België, gerapporteerd in wetenschappelijke studies.

Macroplastic			
Organisme		Aantallen	Referentie
Noordse stormvogels	Plastic in de maag (Vlaamse stranden)	Gemiddeld 48,2 items/ maag	Claessens et al., 2013
		Gemiddeld 41,1 items/ maag	Belgische Staat, 2018
	Plastic in de maag (Noordzee stranden)	Gemiddeld 34,5 items/ maag	Van Franeker et al., 2011
Microplastic¹⁹			
Belgisch deel van de Noordzee			
Organisme		Aantallen	Referentie
Mosselen	Portie, 250g vlees	Gemiddeld 90 microplastics/ portie	Van Cauwenberghe & Janssen, 2014
	Per 10 g vlees	2.6-5.1 microplastics/10g	De Witte et al., 2014
Garnalen	Portie, 250g ongepeld	Gemiddeld 17 microplastics/ portie	Devriese et al., 2015
Zeepier	Per gram weefsel	Gemiddeld 1,2 microplastics/ g	Van Cauwenberghe et al., 2015
Sprot	Per individu (maag)	39% had microplastics opgenomen	Zoeter Vanpoucke, 2015
Rivieren in België			
Organisme		Aantallen	Referentie
Riviergrondel	Per individu (verteringsstelsel)	9% had minstens 1 microplastic opgenomen	Slootmaekers et al. 2019

De mossel is momenteel het meest onderzochte organisme in de context van microplasticvervuiling ([Claessens et al. 2013](#); [Van Cauwenberghe en Janssen 2014](#); [De Witte et al. 2014](#); [Vandermeersch et al. 2015](#); [Van Cauwenberghe et al. 2015](#)). Naast de opname en de aanwezigheid van microplastics in mosselen gecollecteerd aan de Belgische kust en in commerciële mosselen is er recent ook aangetoond dat deze dieren het neerwaartse transport van microplastics naar de zeebodem kunnen bevorderen ([Moereels, 2018-2019](#); [Van Colen et al. 2021](#)). Uit ander onderzoek bleek dat de opname van microplastics door garnalen in de Noordzee geen nadelig effect had op hun lengte/gewichtsverhouding ([Devriese et al., 2015](#)). Nog andere studies toonden aan dat de blootstelling van mosselen en zeepiëren aan microplastics (zeer hoge, niet milieurelevante concentraties van 110 microplastics per ml zeewater

¹⁹ De gebruikte methode heeft een invloed op de grootteklasse van microplastics die meegenomen worden in de analyse (bv. > 5 µm, > 50 µm, >100 µm), waardoor de aantallen microplastic deeltjes onderling niet/moeilijk vergeleken kunnen worden.

of gram sediment) geen nadelige effecten veroorzaken voor deze organismen ([Van Cauwenberghe et al., 2015](#)). [Sussarellu et al., 2015](#) daarentegen toonden aan dat oesters die blootgesteld werden aan vergelijkbare onrealistische en zelfs nog hogere concentraties microplastics (nl. 118.000– 2.062.000 microplastics per liter zeewater) wel nadelige effecten op de voetplanting kunnen ondervinden.

Vissen

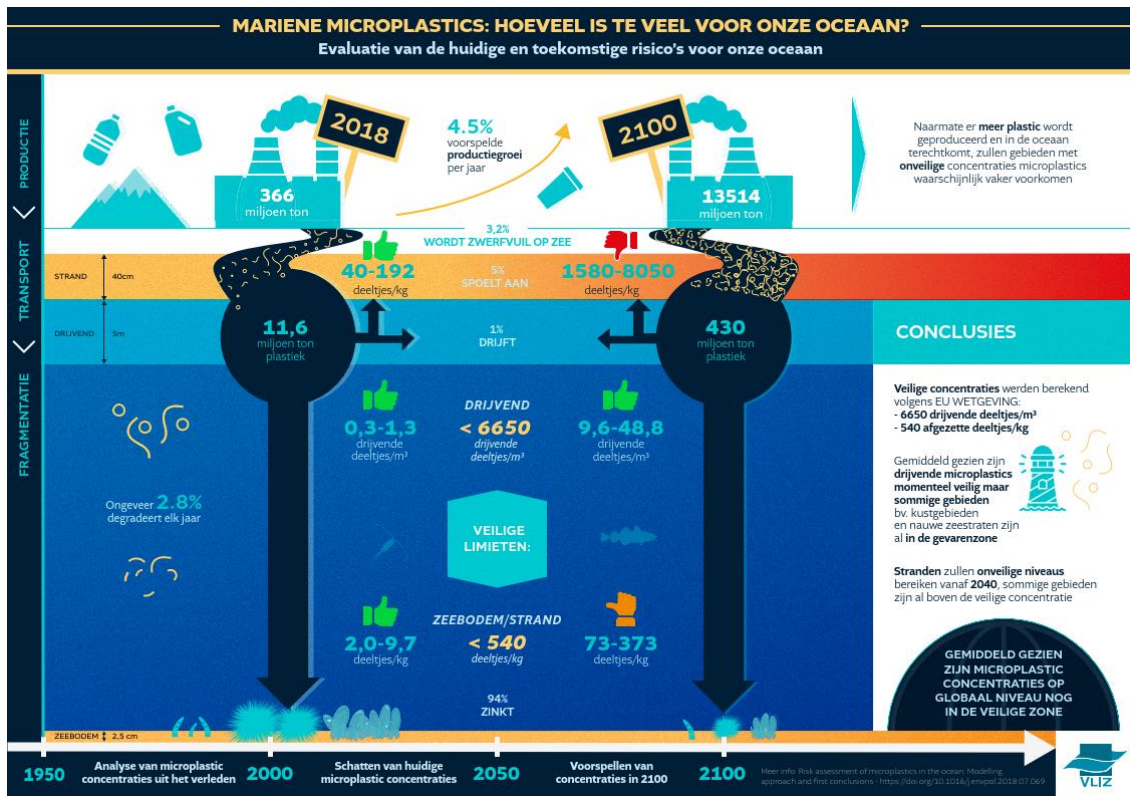
Ook vissen kunnen microplastics opnemen. Zo werden microplastics, voornamelijk synthetische vezels van de grootteorde 97- <5 µm, gevonden in de maag van 39% van de sprotten in het Belgisch deel van de Noordzee tussen 2013 en 2015 ([Zoeter Vanpoucke, 2015](#)). Mogelijke effecten werden niet onderzocht. In 2017 werd een studie gepubliceerd waarin microplastics werden geobserveerd in de lever van Europese ansjovissen. Ongeveer 80% van de levers zou microplastics van een grootteorde 124 – 438 µm bevatten. Een éénduidige verklaring voor de translocatie van deze eerder grote partikels (t.o.v. van het organisme en de levergrootte) kon nog niet gegeven worden ([Collard et al., 2017](#)). Algemeen gesteld, bestaan er nog heel veel vragen over mogelijke translocatieprocessen²⁰ van nano- en microplastics naar de weefsels en organen (MICRO-congres).

“Veilige” concentraties voor microplastic deeltjes

Een belangrijk onderdeel van een risicobeoordeling is het bepalen van hoeveelheden waarbij geen effect op ecosystemen wordt verwacht (de zogenoemde *Predicted No Effect Concentrations* of PNEC-waarden). Op basis van alle bestaande (schaarse) literatuurgegevens werd een studie uitgevoerd door het VLIZ, de UGent en de Universiteit Wageningen, die voor het eerst een kwantitatieve inschatting van de risico's van microplastics voor het marien milieu maakt ([Everaert et al., 2018](#); [Van Cauwenberghe, 2015](#), Figuur 3). De onderzoekers berekenden 'veilige concentraties voor microplastic deeltjes' (PNEC) in het marien milieu en concludeerden dat de PNEC voor het pelagisch systeem (drijvende microplastics) 6650 drijvende plasticdeeltjes per m³ zeewater is en voor het bentisch systeem 540 deeltjes per kg droog sediment bedraagt. De gevonden veilige concentraties zijn van dezelfde grootteorde als deze gevonden in een parallelle studie in Nederland ([Besseling et al., 2018](#)). Algemeen wordt gesteld dat er wereldwijd geen overschrijding is van deze veilige waarden en bijgevolg wordt gesteld dat er geen tot zeer laag risico is ([SAPEA, 2019](#)). Enkel op zeer lokale plaatsen, zoals in sterk gecontamineerde kustgebieden (en meer bepaald in havens) kunnen deze veilige waarden overschreden worden voor het sediment compartiment. Een beoordeling van het risico van drijvende microplastics (< 5 mm) voor mariene ecosystemen wereldwijd toonde aan het risico (op effecten) in bepaalde delen van de oceaan (bv. Middellandse Zee en de Gele Zee) hoog is ([Everaert et al., 2020](#)). Bijkomende studies naar de effecten van microplastics (en nanoplastics) op diverse mariene species, alsook onderzoek naar verschil in de effecten in functie van de grootte, vorm en type van de nano- en microplastic partikels (NMPPs), zijn essentieel ([SAPEA, 2019](#)). Het is ook van fundamenteel belang een onderscheid te maken tussen de effecten van de plastic deeltjes op zich en die van de bijbehorende additieven en/of milieuverontreinigende stoffen aanwezig op/in het plastic. Ook kennis over de

²⁰ Translocatie of verplaatsing van microplastics, bv. vanuit de darm naar de bloedsomloop en andere weefsels.

interactie tussen de blootstelling van organismen aan microplastics en andere stressoren in het mariene systeem is dringend nodig (Everaert et al., 2020; wat ook verder aan bod komt in deze nota).

Figuur 3: Mariene microplastics: Hoeveel is te veel voor het leven in onze oceaan? (Everaert et al., 2018, infografiek).

b. Impact op het zoetwaterecosysteem

De laatste jaren wordt meer aandacht besteed aan het onderzoek naar zwerfvuil en plastic vervuiling in zoetwatersystemen, maar de volledige reikwijdte van de mogelijke negatieve effecten van zwerfvuil (incl. microplastic) op zoetwaterorganismen en -ecosystemen is momenteel nog niet bekend (Blettler et al., 2018). Dit geldt eveneens voor zoetwatersystemen in België. Op basis van de beperkte beschikbare data (over de blootstelling en effecten) van microplastics in zoetwater, werd een eerste probabilistische risicobeoordeling gepubliceerd (Adam et al., 2018). In deze studie werden geen ecologische risico's genoteerd voor Europese wateren (op basis van data uit Frankrijk, Zwitserland, Italië, Duitsland, Oostenrijk en Nederland). De wetenschappers vermelden dat voor Europa enkel microplastics bemonsterd werden groter dan 80 µm, waardoor het risico mogelijks onderschat wordt. De eerste observaties over de opname van microplastics door organismen in zoetwatersystemen in België werden in 2018 gepubliceerd (Slotmaekers et al., 2019). In deze studie werden de spijsverteringskanalen van 78 riviergrondels uit 17 zoetwaterlocaties in 15 verschillende beken en rivieren in Vlaanderen onderzocht op de aanwezigheid van microplastics. Uit deze studie bleek dat 9% van de riviergrondels ten minste 1 microplastics opgenomen had (Tabel 2). Het hoogste aantal vissen met microplasticscontaminatie werd waargenomen in de rivier IJse (een zijrivier van de Dijle in

het [stroomgebied van de Schelde](#)). Deze studie bevestigt dat de rivieren in België niet alleen gecontamineerd zijn met microplastics maar ook dat deze opgenomen worden door de aanwezige vissen. Effecten van microplastic opname werden niet onderzocht. Naar analogie met de studie bij mariene ansjovis, rapporteerde diezelfde onderzoeksgroep (Universiteit Luik) ook de aanwezigheid van microplastics in de lever van de zoetwatervis Kopvoorn ([Collard et al. 2018](#)).

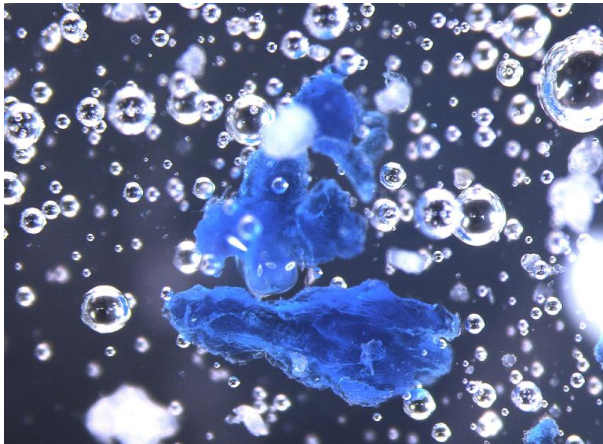
c. Impact op voedselveiligheid en volksgezondheid

Microplastics in voedingsmiddelen

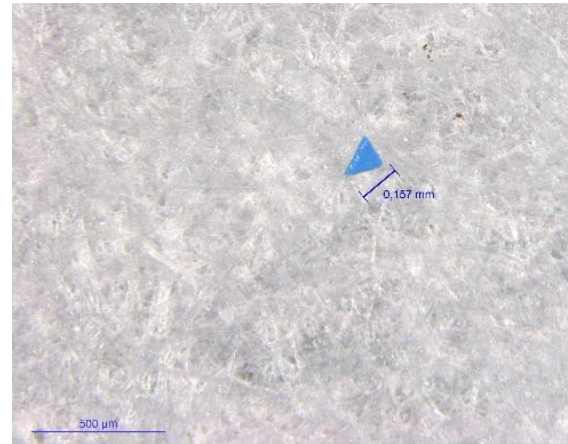
Door de opname van microplastics door bepaalde zeeorganismen, komen deze partikels ook terecht in voedingsproducten die bestemd zijn voor menselijke consumptie ([Devriese et al., 2017](#); [Hantoro et al., 2019](#); Tabel 2). Zo blijkt dat de mens bij de consumptie van een portie mosselen (250 g vlees) gemiddeld 90 microplastics opneemt ([Van Cauwenberghe en Janssen, 2014](#)). Via de consumptie van schelpdieren zoals mosselen en oesters neemt de Europese consument 1.800 tot 11.000 microplastics per jaar op (met een gemiddelde van 6.400 microplastics per jaar) ([Van Cauwenberghe en Janssen, 2014](#)). Wetenschappers konden bevestigen dat ook 63% van de garnalen en 39% van de sprot gevangen in de Noordzee microplastics bevatten, weliswaar in zeer lage hoeveelheden (gemiddeld 0,5 – 1,5 microplastic/individu) ([Devriese et al., 2015](#); [Zoeter Vanpoucke, 2015](#)). De microplastics in sprot werden in de maag aangetroffen, en in ansjovis werden deze in de maag en lever waargenomen ([Collard et al., 2017](#)). Aangezien deze soorten doorgaans ontdaan worden van maag en ingewanden voor we deze vissen opeten, komen deze microplastics niet op ons bord terecht. Bij garnalen worden enkel de schaal en kop verwijderd waarbij een deel van het darmkanaal dus aanwezig blijft. Eén portie garnalen (250 g ongepeld) zou naar schatting gemiddeld 17 microplastics bevatten ([Devriese et al., 2015](#)). Daarnaast werd eveneens microplasticscontaminatie aangetroffen in zeezout op de Belgische markt ([Devriese et al., 2017](#)). Afhankelijk van het type zeezout werd er tussen de nul en 805 microplastics per kg zout aangetroffen.

De aanwezigheid van microplastics in zeevoedsel, maar ook in andere voedingswaren (bv. drinkwater, honing, bier) kan een potentiële bedreiging vormen voor onze voedselveiligheid ([EFSA, 2016](#)), maar momenteel is de mogelijke directe of indirecte impact van micro- en nanoplastic contaminatie in voeding, drinkwaren en lucht op de gezondheid van de mens grotendeels onbekend ([Toussaint et al., 2019](#); [Cox et al., 2019](#)). Onderzoekers hebben via laboratoriumexperimenten wel al aangetoond dat microplastics in staat zijn om zich te verplaatsen via de ruimte tussen cellen (en dus niet doorheen de cel zelf) van de menselijke darm ([Van Cauwenberghe, 2015](#)). Op basis hiervan wordt verwacht dat microplastics zich mogelijks doorheen de darmwand kunnen bewegen na opname via voeding, maar momenteel zijn niet genoeg wetenschappelijke gegevens beschikbaar om dit te bevestigen. Nano-deeltjes hebben wel de neiging om in dierlijke en menselijke systemen opgenomen te worden, maar ook hier zijn de mogelijke biologische/gezondheids- gevolgen momenteel ongekend ([GESAMP, 2020](#)). Meer onderzoek is dan ook nodig om mogelijke directe en indirecte effecten van nano- en microplastic partikels (NMPPs) op de menselijke gezondheid te identificeren. Op dit moment zijn er ook nog geen voedingsnormen voor NMPPs. Deze oefening moet immers worden benaderd vanuit het perspectief

van een volledige voedingsmand, waarbij de opname van microplastics kan gebeuren via meerdere producten waarbij gestandaardiseerde methodes en definities noodzakelijk zijn (Devriese et al., 2017; Toussaint et al., 2019). Sommige wetenschappers stellen voor aan beleidsverantwoordelijken inzake voedselveiligheid om in afwachting van een robuuste risicobeoordeling provisionele normen voor microplastics in voeding vast te leggen (Hantoro et al., 2019). In opdracht van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu onderzoeken het ILVO en Sciensano momenteel (2018-2021) voedselitems op het voorkomen van microplastics.

Microplastic deeltje (diameter 100 μm) in douchegeel.
Bron: VLIZ

Microplastic deeltje geobserveerd in de maag van sprout.
Bron: ILVO

Synthetische vezel in zeezout bestemd voor consumptie.
Bron: ILVO

Microplastics uit milieustalen.
Bron: UGent

Figuur 4: Microplastics deeltjes uit douchegeel, de maag van sprout, zeezout en milieustalen.

Chemische stoffen en additieven op plastic

Vaak wordt gesteld dat plastic zwerfvuil en microplastics ook 'sponsjes' kunnen zijn voor allerlei organische stoffen aanwezig in het zeewater. Ook op plastic afkomstig uit het BNZ werd een reeks organische componenten, zoals PCB's en PAK's gedetecteerd (Gauquie et al., 2015). Wereldwijd wordt

gesuggereerd en/of gesteld dat plastic een vector (naar mens en milieu) is voor allerlei toxische stoffen. Een modelstudie ([Koelmans et al., 2016](#)) en laboratoriumexperimenten (bv. [Devriese et al., 2017](#)) hebben aangetoond dat de rol van microplastics bij de bioaccumulatie van persistente vervuulende stoffen zoals bv. PCB's echter beperkt is. Een recente theoretische studie inzake de kinetiek van opname en vrijgeven van plastic-gerelateerde organische verbindingen benadrukt de fundamentele invloed van de deeltjesgrootte op deze kinetiek ([Town en Van Leeuwen, 2020](#)). Het proces van bioaccumulatie en transfer van deze plastic-gerelateerde chemicaliën, is afhankelijk van het soort contaminant en het trofisch niveau van de organismen in de voedselketen ([Diepens and Koelmans, 2018](#)). Een laboratoriumtest met organische pollutanten en bivalven vermeldt een negatieve invloed op basis van een biomerker-analyse, maar duidt op de nood om deze ecotoxicologische effecten verder te onderzoeken ([O'Donovan et al., 2018](#)). Een modelleringsstudie suggereert dat de biobeschikbaarheid van metaalionen mogelijk gewijzigd kan worden door opname via microplastics, maar verder onderzoek naar ecologische relevantie van deze observaties is nodig ([Town et al., 2018](#)). De laatste jaren wordt er meer en meer aandacht geschonken aan de mogelijke effecten van de plastic-gerelateerde additieven (bv. UV filters en weekmakers zoals ftalaten) (bv. [Boyle et al., 2020](#); [O'Donovan et al., 2020](#)). Een recente toxiciteitsstudie met microplastics toonde de overdracht van Pb-additieven uit microplastics (PVC) naar larvale zebra-visjes ([Boyle et al., 2020](#)). De vrijgegeven Pb-additieven waren onder een biobeschikbare vorm aanwezig in de vissen, maar verder onderzoek met realistische microplastic hoeveelheden moet de blootstelling aan additieven via microplastic verder verduidelijken ([Boyle et al., 2020](#)). Additieven zoals ftalaten, o.a. gebruikt als weekmakers in plastic, werden wel al aangetroffen in de eieren van zeevogels ([Huber et al., 2015](#)), en moeten verder onderzocht worden in het kader van biobeschikbaarheid ([Koelmans et al., 2016](#)). Het Moonshot PADDL-project heeft als doel nieuwe biogebaseerde polymeeradditieven te ontwerpen, waarbij rekening gehouden wordt met het toxiciteitsprofiel.

Micro-organismen op plastic

Plastic afval in zee is ook een substraat voor specifieke gemeenschappen micro-organismen die verschillen van die aanwezig in het zeewater of sediment ([De Tender et al., 2015](#); [De Tender et al., 2017](#); [Delacuvellerie et al., 2019](#)). Mogelijke pathogene bacteriën werden op plastic afval uit de Noordzee werden reeds gerapporteerd ([Van der Meulen et al., 2015](#)). Toekomstige studies zullen moeten uitwijzen of plastic een vector (naar mens en/of milieu) kan zijn voor pathogene bacteriën en virussen, en wat de mogelijke impact is op het marien ecosysteem en de volksgezondheid ([De Tender, 2017](#)); [Bowley et al., 2020](#)). Door de aanwezigheid van micro-organismen op plastic afval in zee wordt gesuggereerd dat deze organismen in staat kunnen zijn om plastic (zoals polyethyleen) af te breken ([Delacuvellerie et al., 2019](#)). Momenteel bestaat zeer weinig wetenschappelijke informatie die de biodegradatie van plastic in zee kan ondersteunen ([De Tender, 2017](#); [SAPEA, 2020](#)). Biodegradatietesten voor polymeren in het marien milieu zijn zeer specifiek, en momenteel slechts weinig gestandaardiseerd ([Weber et al. 2018](#)). Meer nog, er bestaat nog geen Europese gestandaardiseerde

methode (bv. CEN²¹) om de biologische afbreekbaarheid van polymeren in een marien milieu te beoordelen. De meeste bestaande richtlijnen zijn niet eens ontworpen voor de biodegradatie van vaste polymeren, en moeten bijgevolg aangepast of ontwikkeld worden (Weber et al. 2018). Op ISO²²-niveau worden momenteel grote stappen gezet in de richting van een gestandaardiseerd protocol en testmethoden. Uit een studie waarbij verschillende soorten plastic items (flesjes, bekers, ballonnen, zakjes) in een zeewatertank (figuur 4) bewaard werden, bleek dat de biologische afbraak van composteerbaar plastic veel trager verliep in vergelijking met de internationaal erkende standaarden inzake biodegradatie en compostering (Gerritse et al., 2020). In het kader van het SeaBioComp-project worden testprocedures ontwikkeld om de degradatie (incl. microplastic formatie) van biocomposiet-materialen na te gaan. Wetenschappers benadrukken dat kunststoffen die biologisch afbreekbaar zijn in het open milieu geen wondermiddel zijn om de plasticvervuiling aan te pakken, maar ze kunnen wel een onderdeel vormen van de overkoepelende strategie om zwerfvuil aan te pakken (SAPEA, 2020). Biologisch afbreekbare kunststoffen mogen niet worden beschouwd als een universeel alternatief voor innovatie in het kader van afvalbeheer, noch als een oplossing voor de ongepaste verwijdering van afval, met name van zwerfvuil. Een snellere afbraak betekent immers een snellere vorming van plastic deeltjes op nanoschaal en een snellere vrijlating van de bijbehorende verbindingen (additieven en/of door het milieu verworven contaminanten). Daarenboven gaan nog heel wat wetenschappelijke uitdagingen gepaard met de ontwikkeling van kunststoffen die voldoende stabiel en functioneel blijven gedurende hun toepassing, maar toch in staat zijn om binnen een passend tijdsbestek biologisch afgebroken te worden (SAPEA, 2020).

Figuur 4: Zeewatertank met plastic items (Gerritse et al., 2020).

Zeer weinig onderzoek is beschikbaar over de rol van plastic zwerfvuil en microplastics in de verspreiding en besmettelijkheid van virussen. In het kader van de COVID-19 pandemie werd deze topic uiterst actueel (Devriese et al., 2020). Uit onderzoek met verschillende menselijke coronavirussen (zoals SARS, MERS en HCoV) bleek dat deze virionen²³ tot 9 dagen kunnen overleven op plastic onder experimentele omstandigheden bij kamertemperatuur (Rabenau et al., 2005; Kampf et al., 2020). Het SARS-CoV-2 virus kan onder experimentele omstandigheden 3 tot 7 dagen overleven op plastic (van

²¹ European Committee for Standardization.

²² International Organization for Standardization.

²³ Virionen zijn viruspartikels die zich buiten de gastheer bevinden.

[Doremalen et al., 2020](#); [Chin et al., 2020](#)). In het kader van de afbouwstrategie van de (beperkte) COVID-19 lockdown (mei 2020), werden in Vlaanderen de wetenschappelijke inzichten gebundeld over het risico op besmetting met SARS-CoV-2 via het zwerfvuil op het strand ([Devriese et al., 2020](#)). De wetenschappers stellen dat risico op een mogelijke besmetting via zwerfvuil op het strand zich voornamelijk stelt bij recent ('vers') achtergelaten afval zoals sigarettenpeuken, medisch beschermingsmateriaal (bv. mondmaskers) en gebruikersplastic (bv. drinkflessen, plastic bestek).

b. Impact van zwerfvuil op andere gebruikersfuncties

Volgens een enquête uitgevoerd in opdracht van OVAM werd in 2019 een stijging waargenomen t.o.v. 2017 in de hoeveelheden opgeruimd zwerfvuil²⁴ (11%) en sluikestort (10%) in Vlaanderen (gemeenten, provincies, intercommunales en agentschappen) ([OVAM 2020](#)). Uitgedrukt per Vlaming stijgt het zwerfvuil van 3,13 kg in 2017 naar 3,44 kg in 2019. Sluikestort verhoogt van 4,10 kg naar 4,48 kg per inwoner. Het opruimen, verwerken en voorkomen van zwerfvuil en sluikestort kost²⁵ jaarlijks 32,83 euro per Vlaming ([OVAM 2020](#)).

Het zwerfvuil heeft ook een impact op het toerisme, vooral naar de perceptie van netheid en de appreciatie van het natuurlijk milieu. Zo vindt 8% van de tweedeverblijvers dat de netheid van het strand een probleem is, daar waar 17% de netheid op straten en pleinen aan de kust een probleem vindt ([Verhaeghe en Vandaele, 2016](#)). Momenteel wordt gesteld dat een kleine fractie aan verstorende elementen (zoals de aanwezigheid van afval) al een grote impact kan hebben op de helende, psychologische werking van de kustomgeving ([Wyles et al., 2016](#)). Zo worden stranden die vervuild zijn met zwerfvuil minder snel gekozen als bestemming in vergelijking met propere stranden. Daarnaast heeft de aanwezigheid van afval ook een negatieve invloed op de ervaring van de kustactiviteit ([Maguire et al., 2011](#)). Zo blijkt uit een recent manipulatie-experiment, waarbij de deelnemers foto's te zien kregen van kustgebieden met en zonder verstorende elementen, dat de aanwezigheid van (plastic) zwerfvuil de positieve effecten²⁶ van de kust tenietdoet ([Hooyberg et al., 2020](#)). Bij het brede publiek bestaat de perceptie dat (micro)plastics een ernstig risico vormen voor het milieu en de menselijke gezondheid. De discrepantie tussen het wetenschappelijk bewijs dat tot op heden beschikbaar is en de publieke risicoperceptie heeft geleid tot een debat tussen onderzoekers in de natuur- en sociale wetenschappen ([Catarino et al., 2021](#)).

Bij een bevraging van de kustgemeentes blijkt dat de kost om het strand van een gemeente net te houden gemiddeld €32.375 per jaar bedraagt ([Claessens et al., 2013](#)). De gemeentes gaven ook aan dat die kost stijgt omwille van de verhoging van de arbeidskost, verhoogde kost om het afval af te voeren en de breder wordende stranden. Het inzetten van een strandreiniger kost gemiddeld €144 per uur

²⁴ Deze hoeveelheden geven de fractie zwerfvuil en sluikestort weer, en hebben geen betrekking tot de hoeveelheden huishoudelijk afval per gemeente of per inwoner.

²⁵ De zwerfvuilkost wordt bepaald op basis van een enquête bij een gerichte (voldoende grote) steekproef van gemeenten (communicatie OVAM).

²⁶ De restoratieve capaciteit van het mentale welzijn van de mens (o.a. stress reducerende effect).

([Doomen et al., 2009](#)). Hierbij wordt ook meegegeven dat het regelmatig gebruik van machinale strandreinigers negatieve effecten heeft op de lokale biodiversiteit en rekolonisatie van de ecologische strandgemeenschappen ([Willmott en Smith, 2003](#); [Gheschiere et al., 2006](#)).

Enkele jachthavens aan de Belgische kust (in Oostende, Blankenberge en Nieuwpoort) melden overlast van afval afkomstig uit de kanalen ([Provincie West-Vlaanderen, 2019](#)). Ook bleek uit een bevraging van een 11-tal vissers in 2010, dat 8 vissers jaarlijks een 1 of meerdere propellers hadden die verstrikt geraakten in afval ([Claessens et al., 2013](#)). Aanpassingen aan het vistuig (bv. BRPs – ‘benthos release panels’) kunnen ervoor zorgen dat er naast o.a. stenen ook minder zwerfvuil in het net terecht komt ([Soetaert et al., 2016](#)).

4. Sanering, remediëring en oplossingen

a. Macroplastic in het aquatisch ecosysteem

Naast het feit dat rivieren een transportroute voor plastic naar zee zijn, zijn ze ook veel minder diep t.o.v. grote delen van de zeeën en oceanen en kan het gecollecteerde afval ook relatief eenvoudig afgevoerd worden. In Vlaanderen en België wordt reeds actie ondernomen om macro-afval, dat hinderlijk kan zijn voor de scheepvaart, te verwijderen uit rivieren en kustwateren. Hieronder worden enkele van deze initiatieven in het kader van sanering en opruiming weergegeven (niet exhaustief):

- ❖ De waterwegbeheerder Vlaamse Waterweg heeft in 2019 een oproep gelanceerd aan de bedrijfswereld om op een geautomatiseerde manier plastic te verwijderen uit de Schelde. Bedrijven en/of organisaties kunnen op die manier een innovatieve installatie of technologie een jaar lang testen op de Schelde, in nauwe samenwerking met de Universiteit Antwerpen en het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO).

DEME Environmental Contractors (DEC), de milieutak van DEME nam in 2020 een installatie in gebruik t.h.v. de Scheldebrug in Temse. Deze testopstelling bestaat uit een vaste installatie die passief drijvend en (in het water) zwevend afval opvangt en een mobiel systeem dat actief grotere stukken afval verzamelt.

De installatie van Seagro (skimmer) werd te water gelaten aan de Willemsbrug in Grimbergen. Hun ontwerp maakt gebruik van onderdruk om plasticvervuiling aan te zuigen. Het kan daardoor zowel op stilstaand als op stromend water gebruikt worden. Bovendien is het een kleinere installatie die ingezet kan worden op plaatsen waar de ruimte beperkt is.

- ❖ De Haven van Antwerpen heeft met de ‘Galgeschoor Plastic Challenge’ een initiatief gelanceerd op het probleem van pellets in het natuurgebied aan te pakken. Met de ‘Nul-O-Plastic’ pelletzuiger heeft Jan De Nul (Envisan) deze wedstrijd gewonnen. Met Zero Pellet Loss-platform zet de Haven van Antwerpen, samen met Plastics Europe, Essenscia en Voka Alfaport in op de [Operation Clean Sweep](#) om het verlies van pellets tegen te gaan. UAntwerpen steunt deze actie via het IOF-project ‘Pellets problematiek: detective, kwantificatie & evolutie van pellet plastic flow in de haven van Antwerpen’.

- ❖ Het Agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust, afdeling Kust bereidt een [innovatieve overheidsopdracht \(PIO\)](#) voor in de context van het opvangen en verwijderen van drijvend vuil in de jachthavens langs de kust. Deze PIO heeft als doel ondernemingen aan te zetten tot innovaties voor de verwijdering van drijvend en zwevend vuil in de kustjachthavens.
- ❖ In 2020 registreerden 39 Belgische vissers zich voor het Fishing for Litter-project, en samen werd 17.735 kg afval bovengehaald bij het vissen. Het afval wordt aan boord verzameld in grote Big Bags en aan land verder verwerkt. De Vlaamse Visserijcoöperatie (VVC Equipment) staat in voor de aanlevering Big Bags en de verdere logistiek aan land. De Rederscentrale is verantwoordelijk voor de sensibilisering en communicatie.
- ❖ Binnen de actie Visserij Verduurzaamt werken de Belgische vissers en reders actief samen met het ILVO om stapsgewijs duurzaamheid te verhogen in deze sector. In de duurzaamheidsindicator 'Inspanning Duurzame Visserij' zijn verschillende factoren opgenomen die een impact hebben op het marien milieu: medewerking van de visser/reder aan het Fishing for Litter-project, medewerking aan het OVAM-afvalstoffendossier, het meenemen van huishoudelijk afval, de reductie van het gebruik van spekking alsook het gebruik van ecologische antifoulingproducten.
- ❖ FOD Leefmilieu (Dienst Marien Milieu) heeft in 2020 een traject opgestart om het afval in havens in kaart te brengen via evaluatie van het slib tijdens onderhoudsbaggerwerken. Op die manier wenst de Dienst Marien Milieu inzicht te verwerven in de hoeveelheid, samenstelling en verwerkingsmogelijkheden van het afval verzameld tijdens baggerwerken (en eventueel zandontginning).
- ❖ OVAM en Mooimakers ondersteunen sinds 2018 onderzoek naar zwerfvuil langs de rivier de Maas. Meer bepaald via "citizen science" oftewel burgerwetenschap, in kader van het grensoverschrijdend project '[Schone Rivieren](#)'. Burgers worden opgeleid om zwerfvuil te monitoren langs de oevers van rivieren (OSPAR-methode).
- ❖ Het Interreg project [LIVES](#) is een project dat zich richt op een zwerfafvalvrije Maas en haar zijrivieren in het stroomgebied binnen de Euregio Maas-Rijn. In dit project werken regionale overheden en stakeholders uit Vlaanderen, Nederland en Duitsland samen om te komen tot een lange termijn grensoverschrijdende afspraken voor het voorkomen en opruimen van zwerfvuil in het Maasbekken. Op basis van bronneninventarisatie wordt gericht ingezet op het opruimen en vermijden van zwerfvuil-hotspots in de Maas via handhaving en het sensibiliseren van verschillende doelgroepen (bv. vissers, kajakkers, bedrijven), uitgevoerd met ondersteuning van OVAM/Mooimakers. Er is eveneens een dispersiemodel voor plastic drijfvuil in de Maas opgemaakt, en de VMM heeft vuilvangers op diverse locaties geplaatst in het stroomgebied van de Maas en de Demer.
- ❖ Het voorkomen van zwerfvuil is vaak technisch veel eenvoudiger en goedkoper dan het opruimen van zwerfvuil dat zich al over grote gebieden verspreid heeft. In het kader van preventie wordt in Vlaanderen aandacht besteed aan sensibilisering (bv. [Mooimakers](#)).

Internationale studies tonen aan dat technologische innovatie om marien zwerfvuil op te ruimen zal echter op zichzelf niet voldoende zijn om alle ecologische problemen gerelateerd aan plastic vervuiling op te lossen ([Cordier en Uehara, 2019](#)). Een combinatie van meerdere strategieën, zowel met focus op het vermijden van zwerfvuil als het tegenhouden en opruimen aan de bron, is noodzakelijk om het probleem plastic in onze zeeën en oceanen aan te pakken. [Borrelle et al. \(2020\)](#) en [Lau et al. \(2020\)](#) bespreken mogelijke oplossingen voor de plastic problematiek en de gevolgen daarvan. Beide groepen kwamen tot de bevinding dat de productie van plastic afval in de komende decennia aanzienlijk kan worden verminderd door onmiddellijke, gecoördineerde en krachtige actie, maar zelfs in het beste geval (volgens een scenario-gebaseerde analyse) zullen zich nog steeds enorme hoeveelheden plastic in het milieu ophopen. Meer onderzoek is nodig om de economische haalbaarheid van verschillende mogelijke strategieën op globaal niveau te evalueren ([Cordier en Uehara, 2019](#)).

- ❖ De speerpuntcluster '[Blauwe Cluster](#)' heeft als doel innovatieve projecten uit te werken die het economisch potentieel van onze Noordzee aanspreken. Het Domein '[Oceaanvervuiling en afvaloplossingen](#)' richt zich onder meer op bedrijfsgedreven R&D activiteiten, gekoppeld met innovatie, economische valorisatie en maatschappelijk belang, die kunnen bijdragen tot oplossingen van verschillende aspecten gerelateerd aan plastic zwerfvuil.
- ❖ In het [PLUXIN-project](#) (VLAIO, Blauwe Cluster) wordt met actoren uit kennisinstellingen, industrie, burgers en beleid gezocht naar innovatieve oplossingen om plastic zwerfvuil te reduceren in Vlaanderen. Eind 2020 werd een innovatietraject opgestart waarbij de bestaande systemen om plastic in water te verzamelen in kaart gebracht worden. Dit overzicht dient als kennisbasis om de PLUXIN-actoren te informeren en innovatie te initiëren in Vlaanderen. Tijdens PLUXIN-workshop (maart 2021) werden mogelijke vervolgtrajecten in deze context besproken.

Biologisch afbreekbare kunststoffen zijn geen globale oplossing voor plastic zwerfvuil ([SAPEA, 2020](#)). Kunststoffen die afbreken in een industriële compostinstallatie, zullen dit niet noodzakelijk doen in het milieu of een composthoop of -vat. Bioafbreekbare plastics in de PMD-zak eindigen als restafval en worden vervolgens verbrand (gezien deze kunststoffen niet recycleerbaar zijn). Maar bioafbreekbare kunststoffen kunnen in de toekomst wel potentieel hebben voor specifieke toepassingen, waar dit een functie heeft of meerwaarde biedt (bv. voor gebruik van korte duur met veel risico op verlies in het milieu zoals bindmateriaal voor planten, drinkbussen van professionele wielrenners). Voor mogelijke toepassingen moeten telkens de voordelen van biologisch afbreekbare plastics ten opzichte van de conventionele plastics afgewogen worden, rekening houdend met de mogelijk risico's voor het milieu en de voordelen gepaard met een circulaire economie ([SAPEA, 2020](#)). Volledige levenscyclusanalyse (LCA) van biologisch afbreekbare plastics (zoals PLA) toont dat deze materialen niet noodzakelijk milieuvriendelijker zijn dan fossiele plastics (zoals PET of PE) ([Horowitz et al., 2018](#); [Maga et al., 2019](#)). Nieuwe kennis inzake dit snel evoluerend vakgebied zal de toekomstige mogelijkheden en barrières verduidelijken inzake ontwikkeling en innovatie.

- ❖ Deze nota gaat niet dieper in op de lopende onderzoeksprojecten en innovatietrajecten in de context van de ontwikkeling van nieuwe plastic polymeren en polymeer additieven, bioafbreekbare plastics, recyclage en circulaire economie en de regulering ([Syberg et al., 2021](#)). Hiervoor wordt doorverwezen naar de projecten van onder meer de [Catalisti cluster](#) (VLAIO), [SIM cluster](#) (VLAIO) SeMPeR KULeuven, [Capture](#), VITO Circular Economy/ Sustainable materials en het [Moonshot](#) industrieel innovatieprogramma.

b. Microplastic in het aquatisch ecosysteem

Sanering van microplastic

Ter ondersteuning van toekomstige grootschalige saneringstechnieken en -projecten, werd in Vlaanderen onderzoek uitgevoerd naar het sedimentatiegedrag van verschillende soorten microplastics en het belang van deze en ander processen in de context van mogelijke remediëring (van o.a. baggerspecie) technieken ([Van Melkebeke et al., 2020](#)). Ook de effecten van biofouling in de context van het zinkgedrag, bestemming en sanering van microplastics werd bestudeerd in deze studie. Het belang van de vorm van de aanwezige plastic deeltjes bij de evaluatie van de saneringstechniek is cruciaal gezien de significante effecten van de vorm op het zinkgedrag. Biofouling maakt de microplastics ook meer hydrofiel, wat van belang is bij bv. het gebruik van schuimvlottertechnieken ([Van Melkebeke et al., 2020](#)). Zo onderzocht [Van Melkebeke \(2019\)](#) de mogelijkheden om microplastics te scheiden van sedimenten door gebruik van centrifugale sedimentatie en schuimflotatie. [De Bie \(2019\)](#) voerde experimenteel en modelleeronderzoek uit naar de mogelijkheden om het voedingsgedrag van de gewone mossel te gebruiken om microplastics uit de waterkolom te collecteren en zo een mogelijke lokale remediëringstechniek voor microplastics te ontwikkelen. Gebaseerd op deze nieuwe inzichten, is verder technologisch en economisch onderzoek nodig om de haalbaarheid en toepassingen van deze nieuwe benaderingen te evalueren.

Door de toenemende schaarste van drinkwater wordt er in toenemende mate gekeken naar ontziltingscapaciteit die zeewater kan verwerken tot drinkbaar water voor het kustgebied. UGent bestudeerde de saneringsmogelijkheden van microplastics in zeewater via ontziltingsinstallaties ([Vermeersch, 2020](#)), bijvoorbeeld doorheen de voorbehandeling van omgekeerde osmose (RO) installaties ([Saldi, 2019](#)). Simulatieberekeningen toonden op een verwijderingspotentieel van 0.3 kg tot 5 ton microplastics per jaar in een conventionele grootschalige zeewater RO-installatie. Verder onderzoek naar een kosteneffectieve en eenvoudig toe te passen technologie om deze microplastics te verwijderen uit zeewater, kan een bijdrage leveren om verontreiniging door microplastic partikels te reduceren/eliminieren en een ecologische meerwaarde vormen voor de toekomstige exploitatie van zeewater RO-installaties.

Microplastics in huishoudelijk afvalwater

Uit een enquête in Vlaanderen, waarbij 411 respondenten reageerden, bleek dat het probleem van synthetische microvezels afkomstig uit het waswater van kledij niet algemeen gekend is ([Herweyers et al., 2020](#)). In de context van mogelijke oplossingen werd de perceptie van de gebruiker bevraagd.

Hieruit bleek het belang van duurzame, effectieve, gebruiksvriendelijke en onderhoudsvriendelijke oplossingen. Toekomstig onderzoek is nodig om gedragsverandering en gebruik op lange termijn te effectief te evalueren, en om de mogelijkheden te onderzoeken om de verzamelde vezels te recycleren ([Herweyers et al., 2020](#)). In opdracht van het Europees Milieuagentschap heeft VITO onderzocht hoe de Europese textielindustrie kan evolueren naar meer circulariteit en duurzaamheid. Hiervoor moet deze industrie inzetten op op duurzame vezelkeuzes, het beperken van microplastics, een verbeterde gescheiden inzameling, hoogwaardig hergebruik en recycling ([‘Plastics in textiles’](#)).

5. Onderzoekslandschap in Vlaanderen

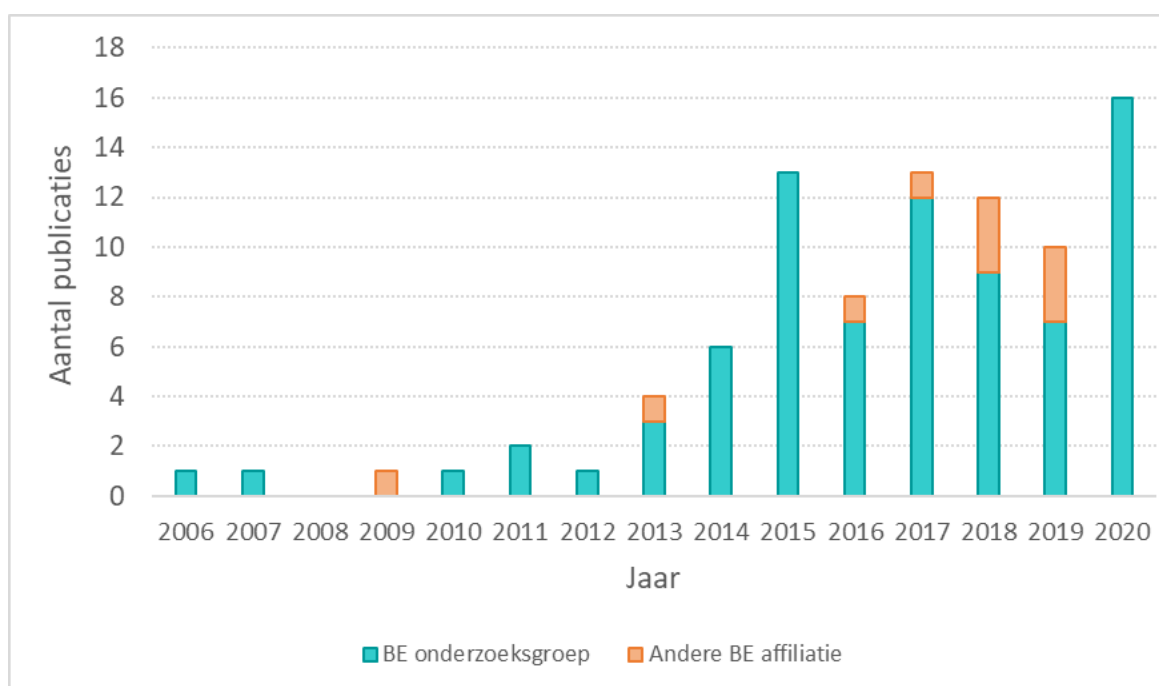
In totaal werden 79 A1-publicaties (i.e. publicaties opgenomen in WoS, [‘Web of Science’](#)) geïdentificeerd inzake zwerfvuil en microplastics waarvan ten minste één onderzoeker verbonden is aan een Belgische universitaire associatie of wetenschappelijke instelling (Figuur 5; turquoise). Daarnaast zijn er nog 10 relevante WoS-publicaties met een Belgische affiliatie, die niet verbonden zijn aan een universitaire associatie of wetenschappelijke instelling (bv. DG Environment, IEEP, IUCN) (Figuur 5; oranje). In wat hieronder volgt, beschouwen we enkel de 79 A1-publicaties met Belgische onderzoeker (op datum 4 januari 2021).

In België wordt sinds 2002 onderzoek gedaan naar het voorkomen en de effecten van zwerfvuil en microplastics op het strand en in zee. Dit blijkt ook uit de 61 A1-publicaties (WoS) inzake zwerfvuil of microplastics, die zich situeren in het marien milieu en waarvan ten minste één onderzoeker verbonden is aan een Belgische universitaire associatie of wetenschappelijke instelling. Echter, slechts 17 (28%) van deze A1-publicaties rapporteren over zwerfvuil of microplastics in het Belgisch deel van de Noordzee²⁷ (BNZ).

Ondertussen blijkt niet enkel de mariene onderzoekswereld interesse te hebben in het voorkomen van microplastics en zwerfvuil, wat blijkt uit vijf recente (vanaf 2018) A1-publicaties die zich situeren in het zoetwatermilieu, waarvan één in Belgische oppervlaktewateren. Daarnaast zijn er nog publicaties beschikbaar over bijvoorbeeld de (bio)degradatie van plastic, microplastics in voeding, additieven uit plastic of de impact van slijtage van banden. Echter, vijf van deze publicaties behandelen zwerfvuil niet als hoofdtopic, maar betrekken het voorkomen van zwerfvuil, macro- of microplastic als een mogelijke verklaring voor de waarnemingen en/of resultaten. Zeven publicaties richten zich op innovatie en mogelijke oplossingen, zoals het verwijderen van microplastics uit oppervlaktewater.

Naast de A1-publicaties zijn ook talrijke (project)rapporten geschreven die eveneens hebben bijgedragen aan de kennisopbouw.

²⁷ Inclusief Schelde estuarium.

Figuur 5: Aantal geselecteerde A1 publicaties (WoS) per jaar van publicatie, geaffilieerd aan een Belgische universitaire associatie of wetenschappelijke instelling (turquoise), en met overige Belgische affiliatie (oranje). Het jaar 2021 werd niet opgenomen in de figuur.

Tabel 3 biedt een overzicht van de experts en onderzoeksgroepen inzake het onderzoek naar zowel de aanwezigheid en de effecten van zwerfvuil en (micro)plastic als mogelijke oplossingen, verbonden aan universitaire associaties en wetenschappelijke instellingen in België. De in Tabel 3 weergegeven expertise werd opgesteld op basis van de beschikbare publicaties en onderzoeksprojecten. Uit dit overzicht blijkt dat het onderzoek in België een brede waaier aan expertise dekt: opname van microplastic en ecologische impact, ecotoxicologie, monitoring van (micro)plasticvervuiling en implementeren van EU-richtlijnen, voedselveiligheid, risk assessments, burgerwetenschappen, transportmodellering, luchtobservaties etc.

Een overzicht van de (ons bekende) afgeronde en lopende onderzoeksprojecten en contractonderzoek inzake zwerfvuil en microplastics in België wordt weergegeven in Bijlage 1.

Tabel 3: onderzoeksgroepen verbonden aan universitaire associaties en wetenschappelijke instellingen in Vlaanderen/België

Universiteit, instituut of organisatie	Afdeling, Vakgroep of laboratorium	Onderwerp	Expert
Universiteit Gent (UGent)	-Laboratory of Environmental Toxicology and Aquatic Ecology - Blue Growth Research Lab, campus Oostende	Ecotoxicologie, impact van microplastic opname, monitoring van microplasticvervuiling, remediatie, effecten op menselijke gezondheid	Prof. Dr. Colin Janssen Prof. Dr. ir. Jana Asselman Dr. Maaike Vercauteren MSc. Lias Semouri Ir. Emmanuel Vanacker
	Vakgroep Chemie	ICP-massaspectrometrie voor microplastic kwantificatie	Prof. Dr. Frank Vanhaecke
	Mariene Biologie	Mariene ecologie	Dr. Carl Van Colen Prof. Dr. Ann Vanreusel
	Grondwettelijk Recht	Regulatoir kader inzake marien zwerfvuil	Jivan Dasgupta
	Veterinaire Volksgezondheid en Voedselveiligheid	Plastic additieven in het milieu	Prof. Dr. Lynn Vanhaecke
	Vakgroep Materialen, Textiel en Chemische Proceskunde	CAPTURE, thermochemische recycling, voedselverpakking, sortering, LCA	Prof. Dr. Kim Ragaert
	Vakgroep Groene Chemie en Technologie	Voedselverpakkingen, recyclage en afvalverwerking,	Prof. Dr. Steven De Meester
	Vakgroep Levensmiddelentechnologie, Voedselveiligheid en Gezondheid	Gastheer-pathogeen interacties en toxicologie van micro- en nanoplastics bij de mens	Prof. Dr. Andreja Rajkovic
Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO)	Aquatisch Milieu en Kwaliteit	Milieu monitoring, pollutanten gerelateerd aan plastic	Dr. Kris Hostens Dr. Bavo De Witte
		Voedselveiligheid en traceerbaarheid, microplastic opname	Dr. Johan Robbens
Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)	OD Natuur	Onderzoeksprogramma zeezoogdieren, incl. effecten en aanwezigheid (maag) van zwerfvuil.	Jan Haelters
		Monitoring van aangespoeld zwerfvuil op strand	Francis Kerckhof
		Opvolging van KRMS descriptor 10; monitoring microplastics en plastic gerelateerde pollutanten	Karien De Cauwer Coline De Schrijver Dr. Koen Parmentier
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)	Ecosysteemdiversiteit	Opvolgen afval in maag gestrande zeevogels en aantal verstrengelde zeevogels	Dr. Eric Stienen
Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)	Communicatie	Burgerwetenschappen in het kader van SeaWatch-B	Dr. Jan Seys
	Onderzoek	Ecotoxicologie, detectie van microplastic, risk assessment	Dr. Gert Everaert Dr. Ana Catarino
	Valorisatie & Innovatie	Innovatie en afvaloplossingen, beleidsinformatie, samenwerking industrie - beleid - wetenschap	Lisa Devriese
Vlaams Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO)	Remote sensing	Detectie van zwerfvuil en plastic d.m.v. luchtopservaties & remote sensing technieken	Els Knaeps Sindy Sterckx
	R&D duurzame chemie	ICP-massaspectrometrie voor microplastic kwantificatie	Dr. Kristof Tirez

Universiteit, instituut of organisatie	Afdeling, Vakgroep of laboratorium	Onderwerp	Expert
KU Leuven	Afdeling Hydraulica	Transportmodellering	Prof. Dr. Jaak Monbaliu Prof. Dr. Erik Toorman
	Duurzaam Materialenbeheer	Thermische afvalverwerkingssystemen, duurzaamheid van afvalbeheersystemen	Prof. Dr. Jo Van Caneghem
	Circulaire economie	Transitie naar een circulaire economie	Julie Metta Dr. Kris Bachus
UAntwerpen	Onderzoeksgroep Systemisch Fysiologisch en Ecotoxicologisch Onderzoek	Ecotoxicologie, impact van microplastic opname, citizen science	Prof. Dr. Ronny Blust Prof. Dr. Lieven Bervoets Dr. Johnny Teuchies Prof. Dr. Raewyn Town
	Onderzoeksgroep Ecosysteembeheer	Opvolgen van macroplastic in de Schelde, in kaart brengen van de bronnen, efficiëntie van plasticvanginstallaties nagaan	Bert Teunkens Kristine De Schampelaere Ir. Tom Maris Prof. Dr. Patrick Meire Ir. Stefan Van Damme
Université Libre de Bruxelles (ULB)	Marine Biology	Toepassing van nucleaire technieken in het kader van plastic onderzoek	Prof. Dr. Bruno Danis
Universiteit Hasselt (UHasselt)	CMK - Centrum voor milieukunde	Detectie en impact van kleine partikels (MNPs); voedselveiligheid	Dr. Frank Van Belleghem Prof. Dr. Karen Smeets
Sciensano	Voedselconsumptie en -veiligheid	Detectie en identificatie van kleine antropogene partikels in voeding	Joris Van Loco Dr. Jan Mast

6. Hiaten in de wetenschappelijke studies & onderzoeksnoden

Het doel van dit deel van de nota is de identificatie van onderzoeksnoden met met focus op het onderzoek in België. Voor een uitgebreide stand van zaken in de context van het onderzoek naar het voorkomen en de effecten van (micro)plastics, wordt verwezen naar de [GESAMP](#)²⁸ werkgroepen en rapporten ([GESAMP, 2015](#); [GESAMP, 2016](#); [GESAMP, 2020](#)); en voor bronnen van marien zwerfvuil naar het JRC rapport ([JRC Technical Report, 2016](#)) en het GESAMP rapport ([GESAMP, 2019](#)).

Uit de lijst van experts (Tabel 3), onderzoeksprojecten (Bijlage 1) en de internationale wetenschappelijke literatuur blijkt dat er een groeiend aantal instellingen in België onderzoek verrichten naar het voorkomen, het gedrag en de effecten van zwerfvuil en microplastics. Zoals reeds gesteld, is het overgrote deel van dit onderzoek gericht op het marien milieu.

Vanuit de (overheid-)beleid zijn er duidelijke noden om de problematiek van de aanwezigheid en instroom van zwerfvuil en microplastics in zowel het zoetwater- als marien milieu in België te bestuderen en aan te pakken. Onderstaande onderzoeksnoden werden geïdentificeerd op basis van de eerdere beleidsinformerende nota's (bv. [Devriese en Janssen, 2020](#)), de bundeling van onderzoeksnoden in Vlaanderen m.b.t. (micro)plastics naar aanleiding van een JPI Oceans call over microplastics eind 2018 (gecoördineerd door dhr. Gert Verreert, Departement Economie, Wetenschap & Innovatie - EWI), de MICRO-conferenties, het Europees [SAPEA rapport \(2019\)](#), en werden beoordeeld

²⁸ GESAMP – Joint Group of Experts on the Scientific Aspects of Marine Environmental Protection.

door de experten in België (zie lijst lectoren). Gezien nieuwe onderzoeksprojecten en projectresultaten doorheen de jaren bepaalde noden afdekken, kan het onderstaand overzicht beschouwd worden als een levende lijst die elk jaar bijgestuurd wordt door de experten.

- ❖ De ontwikkeling en internationale harmonisatie van monitoring- en testtechnieken, op basis van het reeds ruime (internationaal beschikbare) aanbod van (eenvoudige) meet- en evaluatietechnieken, die kunnen ingezet worden in de monitoringsprogramma's. Deze technieken moeten de hoeveelheid en aard van afval, macro- en/of microplastics in water, sediment, biota (kritische biologische indicatoren) en levensmiddelen (menselijke gezondheid) efficiënt kunnen meten. Inclusief de nood aan automatische monitoringssystemen (bv. multi-platforms met sensoren) voor de opvolging van macro- en/of microplastics in het aquatisch milieu;
- ❖ Het opstellen van een uitgebreid en lange termijn monitoringsprogramma in zowel het marien milieu als in de Belgische waterlopen naar de bronnen, de aanwezigheid, het gedrag en de transportroutes, en de effecten van zwerfvuil en microplastics. Ontwikkeling van een geïntegreerde aanpak waarbij de microplastic vervuiling holistisch bekeken wordt voor zowel biota, als sediment en water. Dit kan deel uitmaken van, maar mag niet beperkt zijn tot, de monitoring die in het kader van EU-wetgeving voorzien wordt. Deze monitoring is cruciaal voor het opvolgen van beleidsacties inzake deze problematiek;
- ❖ Het vergaren van internationale kennis en het ontwikkelen van internationale methoden en technologieën om de kleinste fractie microplastics én nanoplastics te bemonsteren, identificeren en kwantificeren;
- ❖ Niet enkel mariene, zoetwatersystemen en terrestrische milieus (vnl. bossen), inclusief het compartiment lucht, moeten beter onderzocht worden op het voorkomen van micro- en nanoplastics, maar er moet ook een beter inzicht komen in de transportmechanismen naar poolgebieden en andere afgelegen regio's/habitats met inbegrip van atmosferische input (bv. via neerslag);
- ❖ Er is zeer weinig kennis inzake de ecosysteemeffecten van micro- en nanoplastics. Er is onder andere nood aan bijkomend onderzoek op het niveau van populaties en gemeenschappen. Ook de interactie tussen de blootstelling van organismen aan microplastics in combinatie van andere stressoren is vrijwel ongekend. Daarnaast moet de mogelijke invloed van micro- en nanoplastic partikels op de biochemische cycli en processen in kaart gebracht worden;
- ❖ Ook de kwantificering van trofisch transport is een uitdaging. Momenteel lijkt het nog onmogelijk om in dispersiemodellen rekening te houden met de consumptie van microplastics door bv. plankton en de versnelde bezinking in fecale pellets. Ook de invloed van biofouling en

de geassocieerde vlokvorming, evenals de invloed van de incorporatie in 'mariene sneeuw'²⁹ op het transport en de biobeschikbaarheid moet hierin meegenomen worden;

- ❖ De ontwikkeling van een risico-beoordelingskader en de nodige technieken/modellen om de risico's van micro- en nanoplastics voor mens en milieu kwantitatief te beoordelen. Hierbij moet de nodige aandacht geschonken worden aan milieu-relevante concentraties en relevante referentie partikels, en de nauwkeurige classificatie en chemische karakterisatie van de plastic partikels;
- ❖ Het opstellen van grenswaarden ('safe limits'), gekoppeld aan de ruimtelijke variabiliteit in het voorkomen van micro- en nanoplastics in het milieu, maar ook aan volksgezondheid en voedselveiligheid;
- ❖ Inzicht en kwantificatie van de verschillende bronnen en distributiewegen van plastic en microplastics naar het milieu (bv. waterzuiveringsinstallaties, autobanden, waswater, riooloverstorten) ter ondersteuning van innovatieve oplossingen en toekomstige beleidskeuzes en -maatregelen. Diepgaande kennis over mogelijke remediëring-/saneringsmethodes en collectiesystemen, inclusief de mogelijke ecologische effecten en de maatschappelijke waarde is hierbij noodzakelijk;
- ❖ Gekoppelde ecologische en socio-economische studies, die de impact van beleidsopties inzake de reductie van de zwerfvuil en microplastics problematiek kunnen evalueren (o.a. in het kader van gedragsverandering). Hierbij behoren ook o.a. economische modellen gebaseerd op voorgestelde oplossingen, risicoperceptie, een analyse van mediagegevens, maatschappelijke waarde van oplossingen en consumentengedrag. Een casestudy in dit thema is het onderzoek naar de effecten van manueel versus machinaal reinigen van de stranden (kostprijs, efficiëntie, ecologische effecten, maatschappelijke waarde, ook in het licht van de aangroei van primaire duinen).
- ❖ Oplossingen, maatregelen en regulering die zich richten op de volledige plastic waardeketen zijn noodzakelijk voor een transitie richting circulaire plastic economie. Studie en optimalisatie van de verwerking van verzameld plastic zwerfvuil waarbij nagegaan wordt in welke mate dit afval gesorteerd kan worden in recycleerbare materiaalfracties in de bestaande infrastructuur (bv. voor het sorteren van PDM-afval). Onderzoek naar het effect van de verwerking en vervuiling van marien plastic op de recycleerbaarheid.

²⁹ Mariene sneeuw is een term voor de permanente neerslag van voornamelijk marien detritus dat in de diepzee naar beneden dwarrelt. Mariene sneeuw bestaat uit zand, stof, dood materiaal van dieren en planten en fecale partikels en is voornamelijk afkomstig van de productieve "fotische zone".

Bijlage 1: Overzicht van de (ons bekende) afgeronde en lopende (onderzoeks)projecten, thesissen en contractonderzoek inzake zwerfvuil en microplastics in België.

Afgeronde (onderzoeks)projecten					
Project	Financiering	Looptijd	BE Partner	Doel van het onderzoek (BE partner)	Thema
AS-MADE	Belspo	2009-2011	UGent, VLIZ, INBO	Aanwezigheid van zwerfvuil in zee en op het strand. Opname van zwerfvuil. Financiële impact van zwerfvuil gebaseerd op opruimen en voorkomen.	marien
Pilot project '4 Seas'- plastic recycling cycle and marine environmental impact	Europese Commissie, DG Environment	2011-2012	Arcadis	Case studies on the plastic cycle and its loopholes in the four European regional seas areas	marien
Feasibility study of introducing instruments to prevent littering	Europese Commissie, DG Environment	2011-2013	Arcadis	Het doel van deze studie is het uitvoeren van een haalbaarheidsanalyse van de invoering van maatregelen om zwerfvuil te voorkomen en/of op te ruimen en om de hoeveelheid afval naar zee te verminderen.	marien
Marine Litter study to support the establishment of an initial quantitative headline reduction target	Europese Commissie, DG Environment	2012-2014	Arcadis	De belangrijkste doelstelling is het ondersteunen van de ontwikkeling van een EU-target voor de vermindering van zwerfvuil op zee.	marien
MICRO	InterReg 2 Zeeën	2012-2014	ILVO	Voorkomen en impact van microplastics op het mariene ecosysteem in het 2 Zeeën gebied.	marien
Spekvis	EVF	2013-2014	ILVO	Op zoek naar duurzame alternatieven voor spekking	marien
CleanSea	EU 7KP	2013-2015	ILVO	Samenstelling, voorkomen en bemonstering van marien zwerfvuil (inclusief microplastics). Strategieën om deze problematiek aan te pakken.	marien
ECSafeSEAFOOD	EU 7KP	2013-2017	UGent, ILVO	Aanwezigheid van microplastics (en andere contaminanten) in seafood (bv mosselen)	voedsel
Sea Change	BG-13 EU H2020	2015-2018	VLIZ	Het doel van Sea Change is het onderzoeken van hoe men de oceaangeletterdheid bij de Europese burger kan verhogen. Marien afval is daarbinnen één van de thema's die gebruikt wordt als 'test case'.	marien
SeaWatch-B Citizen Science	VLIZ filantropie	2015 - heden	VLIZ	Burgerwetenschapsproject. Eén van de 10 gevolgde variabelen is plastic afval op het strand.	marien
WEATHER-MIC	JPI Oceans, Belspo	2016-2018	KULeuven	Impact van het verweren van microplastics op het transport, bestemming en toxiciteit van deze partikels. Transport van microplastics (hydrodynamische modellen)	marien
EPHEMARE	JPI Oceans, Belspo	2016-2018	UAntwerpen	Ecotoxicologische effecten van microplastics op pelagische en benthische ecosystemen	marien
BASEMAN	JPI Oceans, Belspo	2016-2018	Universiteit Luik (geassocieerde partner)	Opstellen van standaarden en een universele methode voor microplastic analyse in Europese wateren	marien
PLASTOX	JPI Oceans, Belspo	2016-2018	UGent	Directe en indirecte ecotoxicologische impact van microplastics op mariene organismen	marien
#Radioplast	internationaal	/	ULB	Nucleaire technieken toegepast op onderzoek naar kunststoffen in het marien milieu	marien
RECOVER	VVSG	2018	VITO, UAntwerpen, UHasselt	Naar een beter beleid voor verpakkingsafval	verpakking
AQUA-LIT	EU EASME/EMFF	2019-2020	VLIZ	AQUA-LIT zal een toolbox van innovatieve ideeën en methodologieën ontwikkelen om zwerfvuil afkomstig van aquacultuuractiviteiten te voorkomen en zwerfvuil uit aquacultuurvoorzieningen te verwijderen.	marien
Innovatieve opdracht voor het ontwikkelen en plaatsen van vanginstallaties voor drijvend en zwevend vuil in de waterlopen	De Vlaamse Waterweg NV	2019-2020	UAntwerpen, INBO, WL (DEME, Allseas Group S.A)	Ontwikkelen, aanpassen en testen (incl. efficiëntie) van vuilvanginstallaties in het Zeeschelde- bekken.	zoetwater, product ontwikkeling
Vislood alternatieven	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu	2019-2020; fase II 2021	VLIZ, Sportvisserij Vlaanderen	Test van alternatieve loodvrije werpgewichten in de recreatieve zeevisserij. Focus op werpgewichten die geen gebruik maken van alternatieve zware metalen	marien

Lopende (onderzoeks)projecten					
Project	Financiering	Looptijd	BE Partner	Doel van het onderzoek (BE partner)	Thema
Fishing for litter	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu	2007-heden	FOD Leefmilieu, rederscentrale, KIMO, VVC	Inzicht krijgen in de samenstelling van het afval uit zee, sensibilisering, afvalinzameling	marien
Marine Plastics	EFMZV	2019-2021	ILVO, KBIN	Onderzoek naar de verspreiding van micro- en macroplastics in de Belgische visserijgebieden en de gevolgen hiervan.	marien, voedsel
SeaBioComp	InterReg 2 Zeeën	2019-2022	VLIZ, OVAM	Ontwikkeling en demonstratie van duurzame biobased composieten voor een mariene omgeving.	marien, product ontwikkeling
C-SMART	VLIRUOS (VLIR project, South Initiative)	2012-2021	UAntwerpen	Het monitoren van macroplastics in Kenya aan de hand van citizen science en mobile technology	marien
Microplastics in oppervlaktewater	VMM	2019 - 2021	UGent	Onderzoek naar de verspreiding, effecten en risico's van microplastics in Vlaamse waterlopen	zoetwater
LIVES	InterReg EMR	2018-2021	VMM, OVAM, De Vlaamse Waterweg	Litter Free Rivers and Streams (LIVES) - Reduceren van plastic afval in de Maas rivier	zoetwater
HyPeR	ATTRACT call	2019 -	VITO, WL	Plastic onder gecontroleerde omstandigheden opmeten via Remote Sensing technieken	aquatisch
ANDROMEDA	JPI Oceans	2020 - 2023	ILVO, VLIZ	Analysetechnieken voor de kwantificatie van nano- en microplastics en hun degradatie in het marien milieu	marien
HOTMIC	JPI Oceans	2020 -2023	UGent	Horizontale en verticale distributie van microplastics in oceanen	marien
RESPONSE	JPI Oceans	2020 - 2023	UAntwerpen	Ontwikkeling van een risicobeoordelingskader voor microplastics in mariene ecosystemen ter ondersteuning van de KRMS. Oprichting van een technologische smarthub voor de karakterisering van kleine microplastics en nanoplastics.	marien
BIOGEARS	EU EASME/EMFF	2019-2022	Centexbel	Biogebaseerde touwen voor een milieuvriendelijke aquacultuur	marien
EUROqCHARM	H2020	2020-2023	ILVO	Europese kwaliteitscontrole en harmonisatie ter waarborging van een reproduceerbare bewaking en beoordeling van plasticverontreiniging	aquatisch
PLUXIN	VLAIO (Blauwe Cluster)	2020-2022	VLIZ, UGent, KULeuven, UAntwerpen, VITO	Plastic Flux for Innovatie in Vlaanderen	marien, zoetwater
Plastics in food	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu FOD voedselveiligheid	2018-2021	ILVO, Sciensano	Evaluatie van de blootstelling aan microplastics door voedsel.	voedsel
MicroFish	Cefic	2020-2021	ILVO, VLIZ	Ontwerp en haalbaarheidsstudie voor het opzetten van biomonitoring van microplastics in vismagen.	voedsel, marien
C-MARTLIFE	LIFE-IP	2020-2027	OVAM, FostPlus, Valipac, Westtoer, Vlaco, VVSG-Interafval, Denuo	Circulaire materiaalpakket ter ondersteuning van de streefcijfers voor restafval en een zwerfvuilvrij milieu	milieu
AIDMAP	ESA	2020-	VITO	Artificiële intelligentie en drones ter ondersteuning van het opsporen en in kaart brengen van drijvend aquatisch plastic afval	aquatisch
Towards ecological risk assessment of nanoplastics: dynamic considerations	FWO	2020-2023	UAntwerpen, UGent	Ontwikkeling van een specifieke risicobeoordeling voor nanoplastics in mariene en estuariene systemen.	marien, estuarien
Op weg naar ecologische risicobeoordeling van nanoplastics: dynamische overwegingen.	FWO	2020-2024	UAntwerp, UGent	Nanoplastics in het milieu: de chemische reactiviteit, opname en bioaccumulatie van nanoplastics, en hun nadelige effecten op aquatisch organismen bepalen en modelleren	marien
Imptox	EU H2020	2021	Sciensano, UGent, KULeuven, Moverim	Innovatief analytisch platform om de effecten en toxiciteit van micro- en nanoplastics in combinatie met milieuverontreinigende stoffen te onderzoeken	gezondheid
LABPLAS	H2020 call CE-SC5-30-2020	2021 - 2023	KULeuven	Plastic in het milieu: inzicht in de bronnen, het transport, de distributie en de effecten van plastic vervuiling	marien, zoetwater
MS4Plastic	Marie Skłodowska Curie (MSCA) Postdoctoral Fellowships	2022-2024	VITO	Mass spectrometry for the characterization of micro- and nanoplastics	karakterisatie

Thesissen					
Project	Financiering	Looptijd	BE Partner	Doel van het onderzoek (BE partner)	Thema
MSc Steven Demeester	UGent	2006-2007	UGent	Voorkomen van microplastics op Belgische stranden	marien
PhD Lisbeth Van Cauwenberghe	IWT	2012-2015	UGent	Voorkomen en impact van microplastics, inclusief risico's voor de mens	marien
BSc Julie Muyle	ILVO	2012-2013	ILVO	Identificatie van de bacteriële gemeenschappen op marien plastic afval	marien
MSc Wout Van Echelpoel	UGent	2013-2014	UGent	Microplastics in a biological wastewater treatment plant and the surrounding freshwater environment in Flanders : quantitative assessment	zoetwater
PhD Caroline De Tender	ILVO	2014-2017	ILVO	Onderzoek naar de gemeenschap van bacteriën en schimmels op plastic afval in zee	marien
MSc Niels De Troyer	UGent	2014-2015	UGent	Occurrence and distribution of microplastics in the Scheldt river	zoetwater
MSc Michiel Lecomte	UGent	2014-2015	UGent	De verwijdering van microplastics in rioolwaterzuiveringsinstallaties : een case-study voor Vlaanderen	Zoetwater, remediatie
MSc Pieter Cauberghe	UGent	2014-2015	UGent	Microplastics in a biological wastewater treatment plant and the surrounding freshwater environment in Flanders? : Assessment of physicochemical properties.	zoetwater, remediatie
MSc Bart Sloodmaekers	UAntwerpen	2015-2016	UAntwerpen (Oceans and Lakes)	Microplastic contamination in gudgeons (Gobio gobio) from Flemish rivers and streams	zoetwater
MSc Laurens Hermans	UAntwerpen, UGent, HZS	2017-2018	UAntwerpen, UGent, HZS	Assessment of the Flux of Macro Plastic From the Scheldt Basin Towards the Sea	zoetwater
MSc Everout Philips	UGent	2017 - 2018	UGent	Verwijdering van microplastics in rietvelden	zoetwater, remediatie
MSc Joey Cochuyt	UGent	2017-2018	UGent	Analyse van geurcomponenten aanwezig op plastic afval	marien
MSc Yacine Ryckebusch	UGent	2017-2018	UGent	Microplastics in the Belgian part of the North Sea: spatial variability and ingestion by benthic biota	marien
PhD Camilla Catarci Carteny	FWO-SB docotraatsbeurs	2017-2020	UAntwerpen	Dr. Microplastic in de mariene omgeving: het in kaart brengen van biologische afbreekbaarheid	marien
MSc Benno De Bie	UGent	2018-2019	UGent	Removal of microplastics from seawater by the mussel Mytilus edulis: feasibility and experimental approach	marien, remediatie
MSc Arne Saldi	UGent	2018-2019	UGent	Microplastics in sea water: fate and removal potential throughout reverse osmosis installations	marien, remediatie
MSc Michiel Van Melkbeke	UGent	2018-2019	UGent	Exploration and Optimization of Separation Techniques for the Removal of Microplastics from Marine Sediments during Dredging Operations	marien, remediatie
MSc David Ysebaert	UGent	2018-2019	UGent	Microplastics in drinking water: quantification and testing advanced wastewater treatment technologies for the remediation of a global problem	zoetwater, remediatie, voeding
MSc Lieke Moereels	JPI Oceans	2018 - 2019	UGent	Mussel-mediated transport of microplastics to the seafloor: implications for benthic ecosystem functioning	marien
MSc Maud Roosen	UGent	2018 - 2019	UGent	The anti-plastic policy in Europe	beleid
PhD Bert Teunkens	Port of Antwerp, De Vlaamse Waterweg, OVAM, Essenscia en PlasticsEurope	2018-2022	UAntwerpen, Partnerschap met ZeroPlastic-Rivers VZW	Plastic (macroplastic) fluxen naar de zeeën en oceanen. Kwantificatie van de plastic flux op de schaal van een volledig rivierbekken van de Schelde en onderzoek naar efficiënte remediatie.	zoetwater
MSc Kathrin Zwolfer	UGent, Erasmus+	2018-2019	UGent	Effects of microplastics on a human gut and lung cell line	gezondheid
PhD Inneke Hantoro	OU funding / Unika	2018-2021	UHasselt	Microplastics in Milk Fish and Cockles from Coastal Areas in Semarang, Indonesia: Risk Assessment and Implications for Food Safety	voeding
BSc Celie Lescroart	VLIZ	2018-2019	VLIZ	Onderzoek naar de afkomst van het zwerfvuil op het strand en in de haven van Oostende	marien
MSc Femke Tyvaert	HZS	2018-2019	HZS	Microplastics in zee: de scheepvaart als bron	marien
MSc Sofie Gysbrechts	HZS	2018 - 2019	HZS	Microplastics in zee: effect op het mariene leven	marien
MSc Arne Saldi	UGent	2018 - 2019	UGent	Microplastics in sea water: Fate and removal potential throughout reverse osmosis installations	marien, remediatie

Thesissen (vervolg)					
Project	Financiering	Looptijd	BE Partner	Doel van het onderzoek (BE partner)	Thema
MSc Rinus Dejonghe	UGent, VITO	2019-2020	UGent	Characterization of microplastics using single-particle inductively coupled plasma-mass spectrometry (SP-ICP-MS)	karakterisatie
MSc Marijn Everaert	KULeuven	2019-2020	KULeuven	Dispersie van microplastics: fragmentatie op stranden door golven en zand en de invloed van turbulentie op bezinkingssnelheid	marien, strand
PhD Margo Witters	UH funding	2019-2023	UHasselt	The impact of different shapes of nanoplastics on human gut cells	gezondheid
PhD Anneleen Versteegen	KU Leuven	2019-2023	KU Leuven	Karakteriseren en kwantificeren van plastic verpakkingen in lekstromen	beleid
PhD Miao Peng	CSC doctoraatsbeurs + BOF benchfee	2019-2023	UGent	Human health effects of microplastic pollution	gezondheid
MSc Gert-Jan Vermeersch	UGent	2019-2020	UGent	Microplastics in seawater: remediation opportunities through desalination plants	marien, remediatie
MSc Pieter Verraes	UAntwerpen	2019-2020	UAntwerpen	Distribution of plastic pellets in the harbour of Antwerp	haven
MSc Ivor Keesmaat	UAntwerpen	2019-2020	UAntwerpen	Plastic pellet pollution in the Antwerp harbour	haven
MSc Jotti De Schoenmaker	UGent	2020-2021	UGent	Effecten van microplastics op humane cellen	gezondheid
PhD Gabriella Pantó	UGent	2020-2023	UGent	Ingestion and burial of microplastics by seabed biota	marien
MSc Lilian Tavernier	UAntwerpen	2020-2021	UAntwerpen	Plastic pellets productie en verliezen: een case studie voor de haven van Antwerpen	haven
MSc Isaac Vermeulen	UAntwerpen	2020-2021	UAntwerpen	Plastic pellets in de haven van Antwerpen: verlies, verspreiding, impact op vissen, mileubelastig, interventiepunten en oplossingen	haven
MSc Lana van Roy	UAntwerpen	2020-2021	UAntwerpen	Effecten van sigarettenpeuken op de overleving en voedingsnelheid van <i>Gammarus pulex</i>	zoetwater
PhD Mathilde Falcou-Préfol	FWO senior research project	2020-2024	UAntwerpen, UGent	A comprehensive approach for sampling and characterisation of micro- and nano-plastic particles in water, sediment, and biota	marien, estuarien
PhD Thanh Nguyen	FWO senior research project	2020-2024	UAntwerpen, UGent	The bioavailability of micro- and nano-plastic particles towards algae and copepods: from exposure to effects	marien, estuarien
PhD Jenevieve Hara	FWO senior research project	2020-2024	UAntwerpen, UGent	A physiological approach to understanding the biouptake selectivity and potential toxicity of micro- and nano-plastic particles	marien, estuarien
MSc Geraldine Dumont	VITO, University of Namur	2021	VITO	Development of new methods for the characterization of micro- and nanoplastics based on the use of pyrolysis-gas chromatography/mass spectrometry	karakterisatie
BSc Tom Hermans	VITO, UCLL campus Diepenbeek	2021	VITO	The elemental composition of different plastic items potentially present in the marine environment	karakterisatie
Contractonderzoek & eigen financiering					
Project	Financiering	Looptijd	BE Partner	Doel van het onderzoek (BE partner)	Thema
Monitoring en ingrepen op zwerfvuil de Leie	OVAM, FostPlus	2014-2015	eCOAST, UGent	Inzicht krijgen in de hoeveelheden drijvend zwerfvuil en microplastics in de Leie, en aanleveren van mogelijke maatregelen	zoetwater
FOD Zelftest	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu	2015	(Tauf B.V., Nederland)	Methodologie (zelftest) om de emissie van primaire synthetische microdeeltjes (primaire microplastics) te beoordelen en te voorkomen	emissie
FOD Zeezout	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu	2016	ILVO	Aanwezigheid van microplastics in zeezout voor humane consumptie	voedsel
Vlaams Integraal Actieplan Marien Zwerfvuil	OVAM	2017	OVAM, Department Omgeving, VMM, ea.	Overzicht huidige situatie en mogelijke maatregelen	marien
Vlaams Uitvoeringsplan Kunststoffen 2020-2025	OVAM	2020	OVAM, e.a.	Overzicht maatregelen voor huidig en toekomstig kunststoffenbeleid	beleid
Tweejaarlijks onderzoek zwerfvuil	OVAM	2017	/ (KPLUSV - NL)	Inschatting hoeveel zwerfvuil er wordt opgeruimd op het openbaar domein in VL en vertaald naar hoeveelheid kosten.	openbaar domein

Contractonderzoek & eigen financiering (vervolg)					
Project	Financiering	Looptijd	BE Partner	Doel van het onderzoek (BE partner)	Thema
Onderzoek naar hoeveelheden en de beleidskosten van zwerfvuil in VL	OVAM	2018	IDEA Consult NV/SA, OVAM team Vlaanderen mooi	Berekening van de totale hoeveelheden en beleidskosten van zwerfvuil in VL	beleidskosten - openbaar domein
Global risk assessment of marine microplastics	VLIZ onderzoek	2018	VLIZ, UGent	Bepalen van het risico van mariene microplastics op basis van EU risk assessment procedures en wetenschappelijke literatuur	marien
Quantification and identification of microplastics	VLIZ onderzoek	2018-2019	VLIZ, UGent	Snelle en kost efficiënte methodes voor de detectie van microplastics in milieustalen	marien
Fractietelling van het zwerfvuil	OVAM	2019-2020	(Ideaconsult)	Samenstelling van het zwerfvuil in Vlaanderen. Dit om het aandeel van de verschillende producenten te bepalen in de opruimkost van zwerfvuil.	beleidskosten - openbaar domein
Referentiekost zwerfvuilopruiming	OVAM	2019-2020	(SuMa Consulting bvba)	De referentiekost bepalen voor zwerfvuilopruiming per type omgeving voor de berekening van de kosten voor de lokale besturen.	beleidskosten - openbaar domein
Plastic nulmeting	OVAM, FostPlus	2020-2021	VLIZ, UAntwerpen, KULeuven, UGent	T0 meting voor de plastic flux naar zee in het kader van het Vlaams integraal actieplan marien zwerfvuil	marien - zoetwater
Pellets problematiek	IOF raad, UAntwerpen	2020-2021	UAntwerpen	Analyse van de verschillende stappen van het behandelings- en transportproces die leiden tot het verlies en de verspreiding van de pellets in de haven. Ontwikkeling van een dynamische heatmap van het verlies van pellets als functie van tijd en plaats.	haven